

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

З М І С Т

Рік XXXIII — **Липень — Вересень 1981** — **7-9 (384-386)**

«INDEPENDENT UKRAINE»
Published by: Ukrainian-American Publ. and Prtg. Co., Inc.
2315 W. Chicago Avenue CHICAGO, ILL. 60622, U.S.A.

Редактор: Інж. Степан Куропась

Орган Організації Державного Відродження України (ОДВУ) та Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО)

Статті підписані автором не обовязково збігаються з поглядами Редакції. Редакція застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріяли

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. Chicago Avenue
CHICAGO, ILL. 60622, U.S.A.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИЦТВ «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

В Англії:

Mr. O. Semeniuk
41 Farfield Ter.
Bradford, BD9 5AW
West Yorkshire England

В Німеччині:

Dr. Yakiw Makoweckyj
8 Muenchen 80
Ayingerstrasse 23/II r.
West Germany

В Австралії:

Mr. T. Topcij
93 Blamey Cr.
Campbell, A.C.T. 2601
Canberra, Australia

В Арґентині:

Mr. Bohdan Kowal
Rivadavia 1569 1033
Buenos Aires
Argentina

У Франції:

Mr. Basile Moulek
34. rue de la Belle-Ile
77500 Chelles, France

Рік XXXIII Липень — Вересень 1981 7-9 (384-386)

Степан Куропась

ВІДЗНАЧЕННЯ 30 ЧЕРВНЯ 1941 І АМЕРИКА

Українці вміють відзначати роковини, ювілеї подій, вміють і повинні це робити; але треба мати міру в славословіях, менше кадила й ладану не зашкодить. Що минуло вже 40 літ з того часу, як т. зв. Революційна організація Українських Націоналістів проголосила самостійність України у Львові 30-го червня 1941 року, з того приводу бандерівські газети пересяклі правдою й неправдою про цей день слави партії бандерівців.

До світового почесного ювілейного Комітету для відзначення 40-ї річниці проголошення Української Державности попали сильні світу цього, митрополити, єпископи, президенти двох урядів України, себто правління Стецька й уряду УНР в екзилі. У тому списку можна знайти навіть Ярослава Гайваса, кол. секретаря Української Національної Ради в Києві, і Святослава Караванського. Цей останній навіть полемізує зі своїм уявним опонентом в «Америці» з дня 14 липня і сугерує фальшиво опонентові, мовляв — хто проти проголошення, без огляду хто це зробив, той не є справжнім патріотом. Караванський навіть покликується на Євангеліє, де сказано; «Хто каже, що любить Бога, а брата свого ненавидить — лож єсть». Порівняння нелогічне й не має нічого спільного з любов'ю до Бога й брата. Ходить про те, що Проголошення Акту Самостійности з 30-го червня було зумовлене партією, яка зробила бунт Бандери, побила братів і не була надхнена, як каже Караванський, тими ж самими ідеями, що й попередні акти проголошення. Такий великий світовий ювілейний почесний комітет великих і малих людей робить враження, що ті всі люди підписалися під актом; також такий список ставить під сумнів його автентичність. На списку є люди, що були проти політики партії, яка проголосила гасло «Хто не з нами, той проти нас»! Полемізувати з того приводу не будемо, документи того часу говорять як було; і як о. митрат Сліпий вітав Збори 30 -го червня в імені Митрополита, то він не знав тоді, що Митрополита бандерівці «надули». Але це він знає тепер, і повинні про це знати наші католицькі єпископи, які є такі ласі на паради в Елленвіллі, на яких говорять про будову «української хати» в 1941 році. Така хата була збудована в роках 1917-20. Така хата мала свій уряд і військо.

«Мета», орган президента Лівицького, в числі з червня 1981 року, радить привітати й належно оцінити акт 30 червня. Газета має рацію: треба це зробити; і ми це робимо.

Акт з 30-го червня 1941 року не можна вважати Державним Актом. Це був необдуманий, непідготований акт молодих українських патріотів, що хотіли «перескочити» історичні Акти Січня. Ніхто не проголошує акту, який уже був проголошений. Такий Акт є в силі, і не треба його ще раз проголошувати чи відновляти. Бо якщо відновляти, то значить він тоді не діяв! Це поличник для Уряду УНР. Але якщо вже треба було цей Акт 22 Січня відновити, то цього не міг і не повинен був зробити якийсь «Пилип з конопель», а тільки леґальний президент УНР; якщо президент не діяв або заснув, треба було патріотам з Революційної ОУН його збудити.

Чому Акт з 30-го червня був непотрібний?

Непотрібний, бо навіть різні «Хунти» середньо-й південноамериканські мають все збройну силу. Партійна шкаралупа хотіла лише перебрати владу, загнуздати всіх, хто не з ними, і без огляду на консеквенції «правити народом» і вирубувати супротивників. Бо де ж був тоді Нахтіґаль, де була Армія Хоробрих, де були славні Дружини Українських Націоналістів?

Деякі українські журналісти в газеті «Українське слово» в Парижі (ред. Стиранка) бачать єдину користь у Проголошенні 30-го червня в тому, що українці прозріли і зрозуміли, що нема чого чекати від німців помочі в будові української держави. Мала потіха з цього! Де ж була Служба Безпеки, де була Українська Розвідка Партії тоді, як Америка приготовлялася, а потім вступила в ряди Альянтів?! Вже тоді навіть Німеччина побачила, що програє війну, і заступник Гітлера поїхав нелегально літаком до Англії просити миру. Донині він єдиний політичний в'язень у Шпандав-в'язниці, що зрозумів силу Америки.

Неповних два тижні діяв Уряд чи Правління Стецька; не був цей уряд навіть заприсяжений. Революційна ОУН, згідно з писаниною Леоніда Полтави, хоче перевести переродження українського народу. Таке «переродження» революційна ОУН переводила в Україні в стилі Сенкевичевого «Огнем і мечем». Але вернімся до бажання през. Лівицького належно оцінити Акт 30-го червня.

Всі ті в Америці що на своїй спині відчули шикани і труси, як теж ментальні тортури американської розвідки й Конґресового комітету Даєса, попали в неласку урядового Вашінґтону з проголошенням 30 червня. Українці Америки ледве встигли оборонити себе перед обвинуваченнями газетних пасквілів «The Hour» і радійових промов коментатора Волтера Вінчела, як іще гірші обвинувачення впали на них. Деякі з них заломилися, як от ред. «Свободи» Омелян Рев'юк, який перед Комітетом Даєса обвинуватив українську громаду в Америці в гітлеризмі. А Революційна ОУН, яка в проголошенні з 30-го червня стала союзником Адольфа Гітлера, зробила злочинну роботу, бо як уже мусіла проголосити те, що проголосила, то не мусіла вітати «фюрера» Гітлера, який ще в «Майн Кампф»-і вважав Україну колоніяльним тереном 3-го Райху. Ярослав Стецько в газеті «Жовківські вісті» кричав «Слава героїчній німецькій армії і її фюрерові».

А «Зборівські вісті» з 31 липня коментували: «Новопостаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з націонал-соціялістичною великою Німеччиною, що під проводом свого Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад у Европі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації».

(Копії проголошення та коментар «Зборівських вістей» оригінали і фальсифікати подаємо на подальших сторінках цього ж числа — Редакція)

По такій славі для Гітлера, лідери ОУН і ОДВУ в Америці стали щось ніби гавляйтерами Гітлера, і це виразно нам витикали в переслуханнях.

Комітет Даєса питав; «як це так, що ви вважаєте Карпатську Україну «нашою державою»? Ваша держава —

це ЗСА» На це легко було відповісти і легко було переконати американців, що український націоналізм не є імпортований до ЗСА, що нам закидали, мовляв жив спокійно американський українець аж доки не прийшли колишні вояки УГАрмії, які імпортували націоналізм. Але важко було боронитися, коли вас питали: «Ви йдете з Гітлером робити новий порядок у світі і славите його армію, проти якої воює армія Америки?!»

Ми в Америці ще перед вступленням Америки до війни відповідали на запити кореспондентів так; «Вітаємо розгром Польщі, яка поневолювала наших братів, і вітаємо війну Гітлера зі Сталіном; привітаємо кожного, хто поможе Україні позбутися «опіки» жорстокого комунізму».

Тому проголошення 30 червня вважали ми актом дітвацьким і злочинним, який поміг нашим супротивникам зіпхати нас у ряди ворогів Америки. Не поміг він теж Україні, ні тим 600 тисячам українських полонених, що здалися в полон під Києвом. Вони гинули за дротами в чистім полі, гинули з голоду й недуг, бо повірили Проголошенню, яке твердило, що Німечина з Гітлером — наш приятель

Американська Україна не могла прийти до іншого висновку!

Організація Державного Відродження України попала в список колябораніїв з ворогами Злучених Стейтів Америки. Президент Організації проф. Григорій Герман мусів зрезиґнувати з голівства організації, бо він стратив ранґу майора в збройних силах ЗСА і, як що б він не виступив із ОДВУ. стратив би теж посаду вчителя німецької мови в гімназії міста Вілкес-Беррі, Пенсилвенія.

Головний предсідник УНСоюзу, член **20 відділу ОДВУ в Рочестері, Н.Й. виступив із ОДВУ й на річному засіданні Головного Уряду УНСоюзу зажадав, щоби всі члени Уряду подали йому писемні деклярації, що вони виступають із ОДВУ. Ті, що належали до ОДВУ, покорилися наказові головного предсідника, крім Євгена Ляховича. головного радного, й Степана Куропася, головного контролера.**

Вони обидва твердили, що ОДВУ і УНСоюз не мають ніякого відношення до Проголошення з 30-го червня і не вважають «непереможну» німецьку армію й вождя Гітлера визволителями України. Американські українці тішилися, коли за 14 днів зникла з мапи Европи панська Польща, яка вішала наших Біласів і Данилишиних, творила Березу Картузьку й наповняла тюрми українськими патріотами. **Українська Америка чекала, що під ударами німецького пляну Барбаросси розлетиться й другий наш ворог — червона Росія, а тоді Україна власними силами на руїнах царства Сталіна відновить Акти 22 січня 1917 і 1918 рр.**

Новий голова ОДВУ, проф. Олександер Грановський гідно став в обороні ОДВУ й української громади в в Америці. Він теж перейшов тортури доносів і дошкульних фальшивих ревеляцій його «колябораптства» з ворогами ЗСА. Йому загрожувала втрата посади професора університету в Міннеаполісі, але професорський збір цього престижевого університету виправдав професора, який документами доказував право українців на людські права тут і там.

Гірше повелося гетьманцям у ЗСА. Стейт-Департмент зажадав ліквідації Організації Гетьманців-Державників, як теж і ліквідації їх майна, бо організація діставала призначення окружних отаманів з Берліну, від гетьмана Павла Скоропадського.

Організація Державного Відродження України на чолі з проф. Грановським гідно відвойовувала позиції, які мала до війни, але страх перед Федеральним Урядом Інвестиґацій робив своє. Секретарі й голови відділів ОДВУ резиґнували, діяльність відділів припинилася. У фабриках, зв'язаних з військовою продукцією, звільнювали українців з праці; в армії важко було дістатися до старшинських шкіл або авансувати. Тому ми не маємо тепер старшин в резерві відповідно до числа українців, що служили в

армії в Другій світовій війоі.

Для великої цілі нація не раз жертвує малими справами чи територіями. Але Проголошення з 30 червня не мало на меті великої цілі; це був партійний крок, що хотів випередити історію й хотів бути державним актом, до якого не був приготований. Це був початок «перебирання влади», який закінчився 13-им конґресом УККА. Що буде дальше в напрямі «перебирання влади» хворобливою групою українських «патріотів-націоналістів», Бог вість!

. . . .

К О П І Я

Четвер
10 липня 1941 року
Ціна 50 копійок

Ж О В К І В С Ь К І В І С Т І

ОРГАН УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Акт проголошення Української Держави

ВОЛЕЮ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери:

Проголошує створення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває ввесь український нарід не складати зброї так довго, поки на всіх українських землях не буде створена

Суверенна Українська Держава

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок і всесторонній розвиток усіх сил та заспокоєння всіх його потреб. Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери взиває підпорядкуватись створеному у Львові Краєвому Правлінню, якого головою являється:

Я Р О С Л А В С Т Е Ц Ь К О

Слава героїчній Німецькій Армії і її Фюрерові Адольфові Гітлерові!

Україна для Українців!

Геть з Москвою! Геть з чужою владою на Українській землі!

Будуймо свою Самостійну Українську Державу!

З оригіналом згідно:

д-р Іван Маріян Чинченко

(присутній на так званих «Народних» чи «Національних» Зборах. Активний учасник першої похідної групи ОУН(б).)

Цей Акт є оригінальним, Львівським Актом. Інший акт то вже є Мюнхенський з 1945 року, пофальшований.

Іван М. Чинченко

КОПІЯ-ВИТЯГ з тієї самої газети.

(Стаття редакційна)

Звіт з національних зборів українців Західньої України, які відбулись дня 30 червня 1941 року.

Дня 30 червня відбулись у годині 8 вечером в залях матірного Т-ва «Просвіта» у Львові великі збори українців Західних Земель України, на яких проголошено святково відновлення Української Держави й покликано перше Краєве Правління на чолі з Ярославом Стецьком, заступником провідника ОУН.

Збори відкрив і провадив заступник провідника ОУН Ярослав Стецько; передав привіт провідника ОУН Степана Бандери, візвав віддати честь бійцям, полеглим за волю України, й відчитав святочний акт проголошення Української Державности. Всі присутні бурею оплесків і сльозами радости вітали стоячи цю велику історичну хвилину та відспівали національний гимн.

Опісля о. д-р Гриньох, довголітній душпастир українського студентства, а тепер польовий душпастир українського національного леґіону Степана Бандери, виступив у сірім (німецькім — І.М.Ч.) вояцькім мундурі й передав привіт коменданта леґіону сотника Романа Шухевича й усіх українських вояків, котрі присягли віддати свою кров і своє життя Україні.

Наступно говорив делеґат Краєвого Проводу ОУН, педкреслюючи зокрема жертвенну боротьбу цілої великої національної армії ОУН, яка поклала безконечні жертви та бореться дальше, а де вже ситуація дозволяє, стає до безпосереднього державного будівництва.

Опісля прочитано перший декрет провідника ОУН Степана Бандери про покликання Краєвого Правління Західних областей України, з головою Ярославом Стецьком на чолі, до часу створення центральної влади в Києві.

Наступно о. Мітрат Сліпий привітав збори в імени Митрополита АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО, заявляючи, що Митрополит вітає цілим серцем і цілою душею великий історичний почин відновлення Української Державности та взиває всіх вірних і ввесь народ стати негайно до праці для цього великого діла. Ці промови пройшли серед бурі оплесків і прояву найбільшого ентузіязму.

З ориґінлом згідно:
д-р Іван Маріян Чинченко

Стиль збережено згідно з ориґіналом.

І.М.Ч.

. . . .

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

1. Волею українського народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її творця й вождя Євгена Коновальця вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь украінський народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада запевнить українському народові лад і порядок, всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння його потреб.

2. На західних землях України твориться Українська Влада — яка підпорядкується українському національному урядові, що створиться в столиці України — Києві.

Українська національно-революційна армія, що твориться на українській землі, боротиметься далі проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу й новий справедливий лад у цілому світі.

Хай живе Суверенна Соборна Українська Держава!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів — Степан Бандера!

Льва-Город. 30 червня, 1941 року, год. 20.

Ярослав Стецько

Голова Національних Зборів

....

Повищу фальшивку написав і підписав ніхто інший, як сам «Голова Правління» і «Прем'єр Міністрів» (звичайно самозванчий) Ярослав Стецько, але не у Льва-городі (Львові), а вже в Мюнхені. Автентичним Актом є той Акт, що опублікований в газеті «Жовківські вісті» від 10 липня 1941 року.

Решта актів є вже фальсифікацією «бандеріяди» і пристосуванням до теперішніх обставин. Крім автора — подавця цих рядків, на «Великих» чи «Національних Зборах» у Львові під час проголошення був ще один письменник, що є зараз у Вінніпезі і є членом президії КУКу, та один колишній студент медицини у Львові, нині доктор медицини, що живе в Америці.

Вищенаведений акт проголошення взято з книги «30 червня 1941 року» зі сторінки 330, авторства самого «Голови Правління» та «Прем'єра Міністрів» Ярослава Стецька.

Подав Іван М. Чинченко

ХАЙ ЖИВЕ ВІЛЬНА СОБОРНА САМОСТІЙНА ДЕРЖАВА

Акт Проголошення Української Самостійної Держави

1. Волею Українського Народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української Держави за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України.

Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця й Вождя ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ вела в останніх десятиліттях кривавого московсько-большевицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває увесь український народ не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена Суверенна Українська Влада.

Суверенна Українська Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України — Києві.

2. Суверенна Українська Влада запевнить Українському Народові лад і порядок (терор і братовбивство — додаток наш, І. М. Ч.), всесторонній розвиток усіх його сил та заспокоєння його потреб (??!! — І. М. Ч.)

3. Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціялістичною Великою Німеччиною, що під проводом свого Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад у Европі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації. (Sic! — І. М. Ч.)

Українська Національна Революційна Армія, що твориться на Українській Землі боротиметься дальше з Союзною Німецькою Армією проти московської окупації за Суверенну Соборну Державу й новий лад у цілому світі

ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА СУВЕРЕННА СОБОРНА ДЕРЖАВА!

Хай живе Організація Українських Націоналістів!

Хай живе Провідник Організації Українських Націоналістів Степан Бандера!

СЛАВА УКРАЇНІ!

(«Зборівські вісті», ч. 1, 31-го липня 1941 року).

За «Новим Літописом ч. 1, рік І, 1961 подав

Іван М. Чинченко

ЗВІТ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБОРІВ

УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНЬОЇ УКРАЇНИ, ЯКІ ВІДБУЛИСЯ ДНЯ 30 ЧЕРВНЯ 1941 р.

Дня 30 червня 1941 року відбулися о годині 8-ій ввечорі в залях матірного Товариства «Просвіта» у Львові.

ВЕЛИКІ ЗБОРИ УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ, на яких проголошено ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ й покликано ПЕРШЕ КРАЙОВЕ ПРАВЛІННЯ на чолі з Ярославом Стецьком, заступником провідника Організації Українських Націоналістів.

Збори пройшли серед небувалого одушевлення.

Збори відкрив промовою заступник провідника ОУН Ярослав Стецько, передав привіт Провідника ОУН Степана Бандери, взивав віддати честь борцям за волю України й відчитав урочистий акт проголошення Української Державности.

Всі присутні бурею оплесків і слізьми радости вітали святочно цю велику історичну хвилину та відспівали потім Національний Гимн.

о. д-р ГРИНЬОХ, довголітній душпастир українського студентства, а тепер польовий духівник Українського Національного Леґіону Степана БАНДЕРИ, виступив у сірім вояцькім (німецькім — І. М. Ч.) мундурі — передав привіт від коменданта леґіону сотника Романа ШУХЕВИЧА й усіх українських вояків, котрі присягли віддати свою кров і своє життя.

Опісля говорив делеґат Крайового Проводу Організації Українських Націоналістів, підкреслював зокрема жертвенну боротьбу цілої великої підпільної армії ОУН, яка положила безконечні жертви та бореться дальше, а де вже ситуація дозволяє, стає до безпосереднього державного будівництва.

Опісля відчитано перший декрет провідника ОУН Степана Бандери про покликання Крайового Правління Західних Областей України з головою Ярославом СТЕЦЬКОМ на чолі — до часу створення Центральної Влади в Києві.

о. Мітрат СЛІПИЙ привітав Збори в імені Митрополита Андрея Шептицького,заявляючи, що Митрополит

вітає цілим серцем і цілою душею цей великий історичний почин відновлення Української Державности та взиває всіх вірних, ввесь народ стати негайно до праці, до цього великого діла.

Усі промови пройшли серед бурі оплесків і проявів найбільшого ентузіязму.

Збори вислали, як вислів почувань усього українського громадянства, привіт Провідникові ОУН Степанові Бандері.

Привіт Творцеві й Вождеві Великої Німеччини АДОЛЬФОВІ ГІТЛЕРОВІ.

Привіт Славній Німецькій Непереможній Армії.

Привіт Митрополитові Андреєві.

Привіт усім борцям за волю України.

Делегат провідника ОУН та всі присутні вітали зокрема гаряче й щиро присутніх на зборах високих старшин німецької армії.

Представник німецької армії, колишній полковник УГА професор Кох привітав також присутніх і візвав до праці та якнайтіснішої співпраці з німецькою армією під проводом великого вождя Німецького Народу АДОЛЬФА ГІТЛЕРА.

Збори закінчились відспіванням Національного Гимну.

(«Зборівські вісті», ч. 1, 31-го липня 1941 року).

. . . .

Від подавця цього матеріялу.

Дійсно, на зборах були двоє німецьких старшин, ніби в ранзі полковників. Кох не був професором, лише пастором якоїсь протестантської церкви. Пастор Кох зборів не вітав, говорив щось грізно й накінець заявив, «Будете робити те, що вам скаже німецький уряд».

Отже, і цей «зборівський акт» є пофальшованим. Автентичним актом є акт, що опублікований в «Жовківських вістях» з дня 10 липня 1941 року. Всі так звані «звітодавці» у своїх інформаціях фальшували акт. Навіть сам «Голова Правління» та «Прем'єр Міністрів» теж зфальшував акт, ним же таки прочитаний на зазначених зборах, написавши той акт уже в Мюнхені, а не у Льва-Городі. І взагалі, у всій макулятурі ОУН(б) відносно того змін, як у самому акті, так і в послан- акту 30 червня багато перекручень та нях світлої пам'яти Митрополита Андрея Шептицького та Архиєпископа Полікарпа: часте змінення речень, опущення речень, додавання від себе речень і висловів.

Щодо забріханости, перекручування й фальшування фактів, і взагалі, щодо блахманства, то наші визвольнофронтівці нічим не відрізняються від фальшувальників режиму московсько-імперіялістичного. У цім відношенні можна повторити нашу народню мудрість: «Коли повісити на гіляку наших визвольнофронтівців та московсько-комуністичних емісарів, то один одного не переважить». Як каже істина: «Всяку брехню, неправду, фальш, блахманство історія викидає на історичний смітник.»

Іван М. Чинченко,
присутній «делеґат» вищезазначених «Великих» чи «Національних» зборів, учасник і активний діяч Першої Похідної групи ОУН(б).

— X — X — X —

Юрій Артюшенко

ЗА СКРІПЛЕННЯ НАШИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ

"Споконвіку було Слово,
І в Бога було Слово,
І Бог був Слово". /Ів,І,І/

У нашій добі християнської культури одиниця лише тоді є повновартісною, коли вона керується в думках і чинах Словом Божим — любов'ю до ближнього і прагненням добра суспільству й народові.

Ми наближаємося до відзначення того тисячоліття, в якім першопочаткове Слово великого вчення Христа, втілившись у образ Божий, стало в нашій історії тим життєдайним сонцем, у гарячих проміннях якого виплекалось українське письменство, що поруч українського слова було продовж століть скіпетром українського народу — символом національного буття.

До такого письменства в нашій літературі належить, напр., першотвір митрополита Іларіона «Слово про закон і благодать», що був високим взірцем патріотизму й був однією з основ симфонії — союзу між державною й церковною владою в державний період Княжої доби.

В Козацькій же добі виразниками такої симфонії між церковною й державною владою були братства, що вважалися не лише церковно-громадськими, але й національно-державними організаціями, як то, наприклад, Богоявленське братство, до якого належало все Запорізьке військо з гетьманом Петром Сагайдачним, про якого проф. В. Антонович писав так: «Петро Сагайдачний зрозумів, що віра для народу дорожча від інших моральних побудок, і тому вирішив релігійне питання сполучити з козацькою справою, щоб таким чином витворити з козаків проводирів цілого народу, які б боронили найважливіші його інтереси.»

Тож і не диво, що в настановах українського народу й у наш час набирає гомадянства думка, що шлях до справжньої істини й кращого ладу в світі не йде через накидування народам утопійних теорій, але через синтезу національно-духових і духово-релігійних ідеалів, що творять, зокрема, серед поневолених Москвою народів, отой психологічно споріднений світ.

Москва, зараховуючи таку думку в настановах українського народу до найбільш небезпечних для себе, намагається протиставити їй свою думку й накинути українському народові свої настанови, змобілізувавши для цього всі свої інформаційні засоби — слово, письмо й науку. Москва спрямовує всі ці свої інформаційні засоби й на те, щоб розкласти зсередини психологічно споріднені сили поневолених нею народів і вбити між ними свій клин, зокрема вбити клин між тими, що є найактивнішими на протимосковському фронті, як то між силами українського й жидівського народів. Власне, для дії в цьому напрямку Москва впрягла не тільки радіо й пресу, але й Академію Наук Української РСР.

Для ілюстрації останнього варто згадати хоч би книжку «Про справжнє обличчя українського буржуазного націоналізму» (Київ — 1974), що її видав Інститут історії Академії Наук Української РСР; в якій є статті тринадцятьох авторів. У цій книжці совєтські історики обстоюючи свої тези про «утворення давньоруської державности, феодальної роздроблености, формування трьох братніх народностей...», обвинувачують українських національно зорієнтованих істориків у ворожім ставленні «до інших братніх народів, насамперед до російського...» та в «спілкуванні з сіоністами».

Так, наприклад, Р. Г. Симоненко в статті «Антирядянське спілкування українських буржуазних націоналістів і сіоністів» пише: «Тісне співробітництво між українськими буржуазними націоналістами та сіоністами завжди служило справі контрреволюції, яка намагалася перешкодити боротьбі трудящих України за соціяльне й національне визволення. . . Сіоністи активніше за російські та інші неукраїнські буржуазні та дрібнобуржуазні партії підтримували програму й тактику української буржуазії в національному питанні, зокрема в намаганнях останньої відірвати Україну від Росії.»

Тож Москва, щоб убити отой клин незгоди між поневоленими нею народами застосувала, поруч інформаційних засобів, ще й засоби індивідуального й масового терору, вживаючи для того атентатчиків одного з тих народів проти жертв другого. І першою жертвою такого індивідуального терору в Україні восени 1917 року був полк. Володимир Ластівченко, який упав від руки жида-чекіста Дунаєвського. в день прибуття на чолі Богданівського полку до Полтави, щоб стати військовою залогою міста. Жертвами масового терору, в тім же часі, від рук російських, лотиських, башкирських та інших червоногвардійських відділів, упало багато населення, зокрема на Слобожанщині.

Коли ж мова про московський червоний терор на Слобожанщині, то пригадується терор, що переполовинив населення слободи Котельви, яку большевики перейменували на село, як видно, для того щоб забулося котелевцями їх славне минуле.

Власне, на місці сучасної Котельви в XI-XII століттях було слов'янське населення, до якого в 30-их роках XVII ст. долучилося багато козаків із Правобережжя на чолі з козаком на прізвище Котел. У 1648 році Котельва стала сотенним містечком Гадяцького полку. Козаки Котелевської сотні були активними учасниками державно-визвольних змагань 1648- 1654 рр. і брали участь у боях під Зборовим, Берестечком, Жванцем тощо.

Котельва розташована в лісостеповій частині Придніпровської низини по берегах річки Котельви. В Котельві дотепер зберігається, як історично-архітектурна пам'ятка, Троїцька церква, побудована в 1812 році, до парафіян якої належали й батьки автора цих рядків. В околицях Котельви є й інші історичні пам'ятки, як то: верба Максима Залізняка, Суха Бурдюжка — сторожевий пост XVI ст. , Розрита могила, Більське городище й інші.

Автор цих рядків восени 1917 року був, від Українського Військового клюбу ім. Павла Полуботка (та й від котелевців), зв'язковим між партизанськими загонами, що діяли по обох боках Сули, Псла й Ворскли. Спочатку в зударах із большевицькими червоногвардійськими відділами ми мали успіх, але скоро большевики вислали свої реґулярні частини, і наші партизанські загони мусіли відійти геть далі — від міст і залізничних шляхів, у ліси по обох боках лівобережних приток Дніпра, де вони втрималися аж до укладення Берестейського миру й повернення українських військ.

16-го січня 1919 року Москва вдруге проголошує війну Українській Народній Республіці. Під натиском переважаючих сил червоної армії Запорозький Корпус у тяжких боях готовий був залишити Слобожанщину. Автор цих рядків одержує наказ від Штабу Корпусу відправитись у смугу наших партизанських дій і відтягти партизанів із фронту, щоб поповнити ними наш корпус. Та авторові довелося повертатися назад із нічим. Партизани відриваючись від большевиків розпорошувалися по своїх селах, бо серед них був настрій такий, як і в 1917 році: «Відходити ми не будемо, але розійдемося по хатах і будемо чекати нагоди!»

Власне, відтоді й почався масовий терор у Котельві, який особливо позначився з другим приходом большевиків, як це можна теж читати між

стрічками в дописі газети «Большевик Полтавщини», що звучить: «Соціялістична перебудова села відбувалася в умовах клясової боротьби». Чи, за тими ж большевиками: «Разом із партійним особерком села, комнезам провадив велику роботу по організації боротьби з куркульськими бандами, що діяли на території Охтирського повіту. . . Особливо тривожно було в районі Котельви 1920 року, коли лютувала банда Пустовіта . . . На світанку 29 липня 1920 року скориставши з того, що волосний комісар з ескадроном вийшов на операцію в район села Рублівки, бандити налетіли на Котельву. Начальник сільської міліції Д. М. Чигай, його помічник Ф. В. Трикоз і 28 міліціонерів вступили в нерівну боротьбу з бандитською зграєю. Всі герої загинули . . . На початку вересня силами ескадрону незаможних селян та 72-го полку внутрішньої Служби Південного Фронту банду Пустовіта було знищено . . . » /«Історія міст і сіл Української РСР», Київ — 1967/.

І таких як партизанський відділ Пустовіта в двадцятих роках на Лівобережжі було більше. Власне, вони очікували повороту частин Армії УНР, але ці частини в Зимовім Поході відвідали тільки Золотоношу й повернулися назад на Правобережжя, щоб прорвавшись через большевицький фронт перед собою злучиться 6-го травня 1920 року з тими головними силами Армії УНР, що наступали на чолі з Симоном Петлюрою.

Тож у наслідок большевицького терору населення Котельви зменшилося з 25,700 осіб у 1911 році до 11,423 особи в останній час, отже зменшилося більше як на половину, не враховуючи приросту за ці понад шістдесят літ. Теж само можна сказати й про багато інших міст і сіл України.

В 1917 році Москва мобілізувала психологічно московські маси на підбій України не тільки з політичних мотивів, але й із мотивів вродженого російській духовості атеїзму-безбожництва, яке, згідно з російськими інформаційними засобами, було проти релігії не тому, що вона була не тільки «пережитком», але й найстрашнішим ворогом советського (російського) народу (себто — імперіялізму). І хоч під тиском світової опінії Москва мусіла змінити методи боротьби з релігією, мети в тій боротьбі не змінила. Вона, щоб заспокоїти світову опінію, почала заколисувати її можливістю мирного співіснування, проявом чого ніби й є оте нагородження Московського патріярха Пімона орденом заслуги за патріотичну діяльність на користь миру й дружби між народами. А рівночасно з цим Москва доручає Московській Патріярхії брати участь у т. зв. християнських конференціях, у таких, як була оце недавно конференція президії та робочого комітету християнської мирної конференції в Києві, яку вітав і патріярший Екзарх України, митрополит Філярет. Такі конференції сьогодні Москві потрібні, бо, як то в статті «Хрестом і пером», у згадуваній книжці Академії Наук Української РСР, Н. Т. Червінкіна-Корольова пише: «Важливим питанням, яке хвилює всіх чесних людей світу, в тому числі й трудову еміґрацію, є питання боротьби за мир.»

Рівночасно з тим, Московська патріярхія одержує доручення перевести відповідні реформи, почерез православні церкви Америки, в усіх церквах північно американського терену. І на цім шляху дії її найбільше тривожить діяльність Української Автокефальної Православної Церкви й її Первоєрарха — митрополита Мстислава, якого так намагаються очорнити московські інформаційні засоби.

Не гребують московські інформаційні засоби нічим, щоб очорнити й Первоєрарха Української Католицької Церкви — Патріярха Йосифа, бо як у тій же статті «Хрестом і пером» Н. І. Червінкіна-Корольова пише, «Клерикальний антикомунізм виступає проти соціялізму й комунізму, в тісному союзі з імперіялізмом та буржуазним націоналізмом. Традиційними стали також тісні зв'язки між кле-

рикалізмом і українським буржуазним націоналізмом.»

Коли вже в вищенаведеній цитаті згадується про буржуазний націоналізм, як про спільника клерикалізму, то в тій же книжці, у статті «На послугах імперіялістичної вояччини», О. В. Картунов пише про націоналізм як про спільника «імперіялістичної вояччини»: «На службі у сил реакції й війни перебуває і верхівка української буржуазнонаціоналістичної е м і ґ р а ц і ї . . . » Він пише далі: « . . . націоналісти, готуючи своїх вихованців до війни, завжди приділяли й приділяють значну увагу їх психологічній підготовці» І, як згадуваний Р. Г. Симоненко, твердить: « . . . Діяльність українських буржуазних націоналістів по підготовці молоді до війни, як і вся їх діяльність в інших сферах. базувалась і базується на ідеях та принципах. запозичених у найбільш реакційних сил минулого й сучасности, зокрема фашизму, неофашизму та сіонізму».

Спиняємося тут лише побіжно над тими засобами інформацій, у яких Москва намагалась і намагається обезцінити в очах українського народу і в очах народів усього світу українську тисячолітню історію та вартість мільйонів жертв, які український нарід поклав на жертвенник боротьби за свою суверенну державність, бо цей короткий розділ є як би продовженням нашої статті «Посягання Москви на рідну мову й на власне ім'я українського народу», що появилася в січневих числах преси, до якої й відсилаємо читачів, якщо вони хочуть мати дещо ширший образ московських засобів інформацій.

. . . .

І постає питання: де шукати сили для українських інформаційних засобів, щоб вони могли успішно протиставлятися советським засобам — слову, письму й отим виданням Академії Наук РСР?

Коли ж оглянемося на пройдений українським народом шлях боротьби з московським червоним наїзником від 1917 року і аж дотепер, то, на жаль, мусимо ствердити, що в більшості наші інформаційні засоби в цій боротьбі були слабими. Головною ж причиною того була ота наша настанова, яка не мала твердости завжди підкреслювати вагу державницької дії. Ця настанова позначилася вже в 1917 році в наших публіцистичних писаннях, у брошурах і в таких статтях, як нею, напр., була в «Робітничій газеті» чч. 31 і 32 з 7 і 9 травня 1917 року стаття полк. Долинського «Про організацію нац. війська — міліції», який пропаґував, що «Україні не треба ні козаччини, ні сталого війська. . . » І тому й не дивно, що Другий Військовий З'їзд був драматичним видовищем двобою прибічників ідеї власних реґулярних збройних сил — і противників цієї ідеї. І тільки завдяки хоч і невеликій, але активній частині вояцтва й селянства, що мало волю й бажання збройно здобувати волю України, таки постало ядро українських добровільних збройних сил і таки прийшло до проголошення IV-го Універсалу.

Про те, яке величезне значіння мають такі тверді державницькі настанови, як ця вищезгадана настанова хоч і малої, але активної й невгнутої частини української громади, говорить і відозва Сталіна, як комісара національних справ, із 12 грудня 1917 року, що він її написав, власне, під тиском отієї державницько наставленої частини українського суспільства. Сталін у відозві «До вояків — українців у тилу й на фронті», між іншим, писав: «Нема чого й говорити, що націоналізація армії — річ сприйнятна й бажана. Про це кілька разів офіційно заявляла Рада Народних Комісарів. Говорять про обмін військових частин між Україною й Росією, про розмежування тощо. Рада Народних Комісарів цілком усвідомлює необхідність розмежування, але у свій час, побратньому.» Цією відозвою Сталін намагався обеззброїти вояків-учасників Всеукраїнського З'їзду Рад, що відбувався 17 грудня 1917 року в Києві. Та

українське воявтво своєї твердої державницької настанови на цім З'їзді не змінило, й большевики мали на нім невдачу. по якій 60 членів «української» фракції Російської комуністичної партії большевиків відбули в Харкові свій т. зв. «Всеукраїнський З'їзд Рад», знехтувавши волю українського народу, яку він виявив голосуванням до установчих Зборів — віддаючи 80 відсотків голосів українським національним партіям, які були репрезентовані в Українській Центральній Раді.

І так Москва вже відтоді свої хитрі національні обіцянки про «самоопределеніе, вплоть до отделенія» і про вирішення всяких спірних питань «у свій час по-братньому», супроводжує індивідуальним і масовим терором, який переводить переважно чужими руками. В Україні терор, початок якого датується 1917 роком, (а в 1937 році було переведено навіть розстріл майже всього Політбюра Української Комуністичної Партії) триває дотепер.

Москва послідовно наслідуючи царів, не тільки підкопувала авторитет провідних верств поневолених нею народів, але й фізично винищувала їх, щоб опісля, через вишколені нею кадри, безвідповідально тими народами керувати.

Тож терор і насильство були й залишилися головними імперіялістичними засобами, що поруч із брехливо-інформаційними засобами допомагають совєтській компартії вдержувати владу в своїх руках.

Ці ж імперіялістичні засоби совєтської компартії, по випробувані в Україні, й лягли в основи політики й концепції дальшої територіяльної експансії, що сьогодні діє як доктрина Брежнева про «обмежену суверенність соціялістичних країн.»

І щоб ми могли протиставитися цим совєтським імперіялістичним засобам експансії, нам необхідно мати, власне, оту тверду й непохитну національно-державну настанову, яку мали українські вояки в державнім первопочині в 1917 році.

Лише такої нашої настанови боїться Москва — і боїться її навіть тоді, коли ми обезвладнені та в цілому узалежнені від чужої панівної дійсности, як то було по Другій світовій війні, коли ми сиділи в таборах Ді-Пі в Німеччині й у Австрії.

Одним із фактів, що промовляє за це був протест совєтської військової місії перед адміністрацією американської окупаційної зони в Австрії. проти св. п. Юрія Пундика — редактора часопису «Промінь», що виходив у таборі Леґенер-Казерне в Зальцбурзі. Редактора Ю. Пундика обвинувачувалося за друкування статтей, що нібито йшли в розріз із політикою приязні між альянтами.

Другий факт — це епізод, що трапився авторові цієї статті в тих же роках у таборі Ді-Пі в Бад Вересгофен у Німеччині. Автора обвинувачувано в тому, що він у приватному своєму листі до св. п. ген. М. Садовського, який тоді мешкав у таборі Оффенбаху, виступив проти союзника ЗСА — СССР. На переслуханні в Сі-Ай-Сі автор цих рядків сказав, що він боровся за ідею української державности ще тоді, коли СССР ще й не було, та що він є громадянином Української Народньої Республіки й ніякого іншого громадянства ніколи не приймав (не прийняв і дотепер).

Як потім писав ген. М. Садовський, він того листа дістав, але на нім було зазначено, що лист був цензурований. У цім цензурованім листі до ген. М. Садовського автор викладав свої міркування, пов'язані з українською державною концепцією, що власне й настрашило когось із цензорів-совєтчиків у Німеччині. Зацікавлених цим епізодом відсилаємо до спогадів «Події й люди на моєму шляху боротьби за державу 1917-1966», в якім на сторінках 145-148 подано повний текст того листа.

Треба мати на увазі, що часто Москва в нас бачить те, про що в наших інформаційних засобах і не згадується. Наприклад, вона бачить у нас індивідуальності й їх нищить, бо знає, що

головним чином із ініціятиви індивідуальностей — учасників наших визвольних змагань український нарід спонтанно порвав кайдани національно-духового поневолення. І знає, що хоч український нарід і виявляв надзвичайну відвагу й самосвяту, хоч і перемагав силою свого національного духа всі фізичні перешкоди, то все ж, через те, що його діючі сили не були об'єднані в чині, він не досяг своєї мети, а свої короткотривалі здобутки завдячує лише отому спільному для всіх груп українських борців джерелу сили, яким є державницькі традиції; Москва знає, що лише завдяки отим традиціям учасники українських державно-визвольних змагань виростали ідейно, політично й соціяльно та ставали могутнім живим протиставленням усім чужим силам, що хотіли позбавити український нарід отого цілющого джерела сили. Тому й не дивно що Москва й вживає всіх своїх засобів, щоб убити в українській душі державні традиції , щоб не допустити до того, щоб колись прийшло до об'єднання всіх українських національних сил в однім державнім чині.

Отже, з вищесказаного випливає для нас обов'язок спрямувати всі наші інформаційні засоби на те, щоб опанувати внутрішні наші відносини.

Дальшим за цим завданням є пов'язати духово, а потім і в чині національні рухи тих народів, наставлення яких до советської імперії має психологічну спільність.

Відтак маємо прямувати до вибореня зрозуміння народів вільного світу до нашої державно-визвольної концепції, що непохитно обстоює відновлення державности Української Народньої Республіки, створеної волею українського народу, до концепції,що відкидає всі наміри зробити Україну форпостом того чи іншого чужого панівного світу, до концепції яка відкидає будь-яке нове проголошення української держави через скасування IV Універсалу чи через плебісцит.

На цім відтинку дії треба привітати створення в Ізраелі Товариства Єврейсько-Українських зв'язків, головою якого є Яков Сусленський, до речі, з яким автор цих рядків познайомився під час його відвідин Чікаґо. Значення цього Т-ва може бути великим, коли воно піде слідами тих кращих давніх взаємин, у яких чільні єврейські діячі були пов'язані з українським національним рухом. Одним із них був В. Жаботинський, про якого не оминув згадати й Р. Г. Симоненко в отій книжці Академії Наук РСР, де він пише: «Горезвісний ідеолог і практик сіонізму В. Жаботинський, який в роки громадянської війни здобув геростратову славу своїми спробами створити «єврейські леґіони» на допомогу бандам української буржуазно-націоналістичної контрреволюції, у 1912-1917 рр. активно співробітничав у журналі «Украинская жизнь», редактором якого був С. Петлюра» Ще варто подати прізвища таких єврейських діячів-симпатиків українських визвольних змагань як Красний, Марґолін, Ґрінбавм, Шіпер та інших, зокрема проф. С. Ґольдельмана — колишнього професора Української Господарської Академії в Подєбрадах (ЧСР), яка була Альма матер автора цих рядків.

Тепер, коли всі советські засоби інформації переповнені тавруваннями нашої державно-визвольної боротьби як «фашизм» і обвинуваченням учасників цих змагань у «вислужуванні гітлерівцям», необхідно нашим інформаційним засобам пригадати світові оті німецькі репресії проти Організації Українських Націоналістів, що почалися розстрілами на Житомирщині в листопаді 1941 року й арештами та розстрілами в Києві й інших містах України у лютому 1942 року.

Також тепер, коли вже ввесь світ переконався в тім, що Москва, від рук якої згинули два найчільніші творці українського державного періоду нашої доби — Головний Отаман Симон Петлюра та полк. Євген Коновалець, є світовим терористичним центром; необхідно, щоб наші інфор-

маційні засоби пригадали світові й совєтські репресії й той індувідуальний терор, що почався в 1917 році атентатом на полк. В. Ластівченка та продовжується й сьогодні, жертвою якого оце впав і композитор Володимир Івасюк.

При тім усім необхідно прямувати до того, щоб голос наших інформаційних засобів почула й наша етнічна група в РСФСР, що хоч і числиться інтеґральною частиною українського народу, але не має навіть тих національних прав, що їх має українська етнічна група в Новім Світі, не має не лише своїх національних інформаційних засобів, але й своєї української школи й своєї української церкви. Тому треба наші інформаційні засоби скріпити так, щоб вони й для них були дзвоном рятунку в непроглядній темряві московських політичних закутків, зокрема закутків Сибіру й Далекого Сходу.

— x — x — x —

Ф. Кордуба

ЧИ СПІВІСНУВАННЯ — КОНЕЧНІСТЬ?

Коли дещо глибше придивитись до теперішньої політичної констеляції світу, в якому ми є водночас акторами й глядачами, спостерігаємо багато ключевих проблем, які ждуть розв'язки. Людство вже пережило дві великі революції: соціяльну й науково-технічну. Після революції в Росії в 1917 році постала одна соціялістична держава — СССР, яка зберегла колоніяльний стан колишньої царської Росії. Після 2-ої світової війни були створені силою СССР в Европі дальші соціялістичні держави, отже , таким чином соціялізм на міжнародній арені став потужним фактором. Старий колоніялізм уже в повній ліквідації; на його руїнах постали десятки нових держав. Під час Гаґської конференції в 1907 році в її нарадах брало участь 5 азійських держав; в Лізі Націй їх уже було 8, а сьогодні в ООН вже є аж 60 представників самостійних держав. Такі є наслідки цього величезного динамічного руху національного визволення колоніяльних народів, які на протязі багатьох століть були відсунені на окраїни життя, та щойно в 20-му сторіччі почали відігравати щораз активнішу ролю на міжнародньому форумі. Так то постав новий розподіл сил. Наш старий континент — Европа перестав бути центром світової політики; інші континенти вимагають вирішального слова під час різних конференцій не тільки у власних справах, але також у розв'язці різних світових проблем.

Постала політична констеляція не тільки співіснування, але також залежности потуг світу від середніх і малих держав. Найважливішою ще нерозв'язаною проблемою залишився соціялімперіяльний колоніялізм СССР, разом із т. зв. Східнім Бльоком, закріплений Москвою після Жовтневої революції 1917 р. та поширений після 2-ої світової війни. Головна цілеспрямованість закордонної політики Москви в нинішнім періоді коекзистенції, або співіснування, — зберегти стан посідання, не допустити до ерозійних процесів внутрі імперії, ізолюючи всі поневолені народи від допливу свободолюбних ідей із Заходу.

Приблизно в той самий час наука й техніка здобули колосальні досягнення. Джон Бойд Орр на ст. 319 «The Nation» (8. 4. 1950) без пересади й переконливо стверджує: «На протязі о с т а н н і х п'я т д е с я т и р о к і в наука досягла великих успіхів у порівнянні з минулими 2,000 роками, бо людству вможливлено велику контролю над силами природи, що в стародавні часи було приписувано богам». Людина запалила нуклеар-

ний вогонь та ступила на шлях до невідомих плянет космосу. Перший раз в історії людина здобула засоби, що можуть знищити дослівно все живе на Землі. Зброя масового нищення — це, під квалітативним оглядом, нове!»

Пов'язаність згаданих двох революцій має особливе значення для формування політичної констеляції співіснування двох діяметрально протиставних світів — Заходу й Сходу. Досягнення вирішальних наук і техніки вплинули також на зміну життєвих умов. Вони є, більш ніж попередньо, вирішальними в стосунках між людьми й народами та рівночасно вони є також важливим політичним і соціяльним фактором. Світ зменшився, бо віддалі між континентами скоротилися до кількох годин лету; океани відіграють ролю великих озер. Економічні пов'язання між усіми народами вимагають тіснішої співпраці. Також технізація усіх галузей людського життя змушує до співпраці,взаємної наукової допомоги. Все це — основне для співіснування, тобто взаємозалежности дослівно всіх країн сучасного динамічного світу. Коекзистенція - співіснування — це не міт, не гіпотеза й не перемир'я; вона не є також тривалим відділенням «від стола й ліжка», так само не є вона тривким супружжям.

Здавалось би, що вищезгадані мотиви повинні ліквідувати напруження й конфлікти між окремими країнами, особливо між потугами світу — ЗСА й СССР. Однак дійсність заперечує взаємне розуміння, бо передусім між потугами світу немє й не може були довір'я; фактично «політика відпруження, безпеки й співпраці» в СССР є звичайним пропагандивним маневром, щоб миролюбними гаслами прикривати свою експансивну цілеспрямованість та рівночасно скеровувати нічим не виправдану підозру на партнерів. Щоб не бути голослівним, зацитую дещо з журнала «Международная жизнь», ч. 4/1974 (ст. 90): «. . . Оцінюючи сучасне міжнародне положення, треба виходити з того, що агресивна природа імперіялізму, експансивний характер його зовнішньої політики, не дивлячись на нові історичні умови, не змінились. . . » В аґресивний характер» зовнішньої політики ЗСА не повірили навіть араби, які на протязі майже двох десятків років тісно співпрацювали з СССР. Арабський світ під час співпраці з СССР переконався в тому, що собою являє «допомога» й «дружба» з цією потугою. Вони на власній шкурі відчули, особливо Єгипет, що «дружня допомога» СССР — це початок закріплювання експансії, це систематичне поневолювання країни.

Замість дійсного відпруження, спостерігаємо посилену конфронтацію між капіталістичними й соціялістичними країнами, між колоніяльними потугами й іще залежними країнами, між наставленими «визволяти» й боротьбою за незалежність і рівноправність, між багатством і злиднями. І не може бути інакше! Суспільні сили, які формують історію, стоять на сторожі, матеріяльно й ідейно озброєні. Око в око один проти одного. Вистачає поглянути на мапу, яка підтвердить дійсність положення: бурхлива Африка, від Капштадту почерез Конґо до Середземного моря; від Ємену до В'єтнаму — це дальший відтинок історії Азії; Південна Америка та вкінці Европа, де лінія поділу пробігає між двома великими політично-военними бльоками.

Знайти спосіб запевнення тривалого миру, співіснування й співпраці між двома протилежними світами — дуже складна проблема. Сам поділ світу на дві сфери впливів не розв'язав багато проблем. Такий поділ не відповідає вимогам нашої епохи. Боротьба поневолених народів за самовизначення, визволення й повну незалежність продовжується. Національно - визвольні рухи на Заході звичайно використовувала Москва для власних експансивних цілей, тому вона має намір і далі допомагати таким визвольним рухам, не зважаючи на «співіснування». Рівночасно, у своїй сфері впливів і воло-

діння СССР переслідує й карає навіть найменші прояви не-російс. народів до самовизначення. Конституції окремих союзних республік дає право їх народам свобідно заявлятися за самовизначення аж до виходу з СССР, однак це право ніколи не було респектоване, дотримуване. Це право надруковане в конституціях союзних республік СССР хіба для експорту, бо ним жоден нарід не може користуватися. Кожний громадянин СССР позбавлений основних людських прав, також поданих у Конституції. І нікому ззовні не вільно виступати на оборобу поневолених народів та оборону основних людських прав, бо такий жест, згідно з «діялектикою» советської дипломатії, є ніщо інше, як «втручання в внутрішні справи іншої країни». Крім цього, треба мати на увазі советську інтерпретацію значення мирної коекзистеніії: «Принципи мирної коекзистенції відповідають найкраще інтересам дальшого розвитку соціялістичної революції й позиціям соціялізму». «Мирна коекзистенція створює сприятливі умови для мобілізації мас до боротьби проти імперіялізму й для тривалого миру на землі. Вона служить закріпленню соціялістичної світової системи, розвиткові національно-визвольної боротьби колоніяльних і залежних країн і народів, поширенню клясової боротьби пролетаріяту капіталістичних країн проти монополій буржуазії.»

Це має бути співіснування двох протиставних систем світу — капіталістичного й соціялістичного!

Запроектовано десять принципів договорення для безпеки й співпраці в Европі:

1. суверенна рівність, пошанування прав, пов'язаних із суверенністю;
2. Невживання сили або погроз силою.
3. нерушимість кордонів;
4. територіяльна цілість держав;
5. мирне вирішування суперечок;
6. невтручання у внутрішні справи;
7. пошанування прав людини й основних свобід, включаючи свободу думки, совісти, релігії й переконань;
8. рівноправність і право народів вирішувати свою долю;
9. співпраця між державами;
10. добровільне виконування зобов'язань, згідно з міжнароднім правом.

Кожний, хто знає підсоветську дійсність і практику виконування міжнародніх зобов'язань з боку СССР, без найменших застережень ствердить, що всі ці десять принципів н і к о л и не будуть дотримані Москвою. Зайвим є коментувати окремі точки згаданих принципів, бо історія міжнародних стосунків СССР із різними країнами багата на віроломство й злочинні дії проти цілого людства. Пригадаємо діяльність Комінтерну в різних країнах світу. Також маркантний третій період з історії СССР (1939-1941), який пройшов під пактом між Сталіном і Гітлером (серпень 1939 р.) і спричинив вибух 2-ої світової війни. Скільки жертв і нещасть залишила 2-га світова війна! І ніхто не притяг до відповідальности воєнних злочинців — спричинників із советської сторони! Під час союзу з Гітлером, Сталін відкинув пропозицію заключити активний англо-французький союз із СССР. На початку війни Москва була нібито невтральною, дипломатично підтримуючи Гітлера, й наказала компартіям пізніших альянтів, щоб вони трактували війну як «імперіялістичну» й її саботували. До скорої капітуляції Франції в 1940 році багато спричинилася комуністична пропаґанда. Пригадуємо також жертви, які заплатили народи Болгарії, Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини, Угорщини і Сх. Німеччини, після їхнього «визволення» Советською армією й закріплювання комуністичних урядів під контролею НКВД. Пригадуємо також приклади гвалтування суверенности Угорщини в 1956 р. і Чехо-Словаччини в 1968 р.

Дещо про «соціялістичну концепцію загального миру»

Уже було сказано, що поділ світу

на дві сфери впливів не відповідає вимогам сучасності; такий поділ шкідливий для людства. Є багато причин для підтвердження нашого погляду. Перед усім йдеться про:

1. вільний світ, у якому основні прара людини є шановані й респектовані і

2. світ або сфера впливів СССР, в якому кожна людина призначена відігравати ролю автомата, без права свобідно користуватися основними людськими правами. І в тому головна причина неможливості поєднати свободу з неволею, дати співіснування правди з брехнею, добра із жахливими злочинами! Твір А. Солженіцина «Архіпелаг ҐУЛ-аґ» — це історичний документ, який зображує світ неволі, світ непогамованої брехні, світ жахливих злочинів, світ біологічного нищення народів, їх культур, мови, світ повного нігілізму. Проти цього жахливого світу 20-го сторіччя уже розгортається боротьба кращих безстрашних борців різних національностей. Вони перестерігають всі вільні народи культурного світу, зокрема країн відповідальних за долю людства, щоб не поступалися перед забріханістю т. зв. «соціялістичних країн» Сх. Европи, не були легкодушні й не піддавалися впливам. Вони перестерігають народи світу перед приманливими пропозиціями СССР, його софістикою і доктринерством. Вони протвережують тих, які повірили в підступні фрази марксизму-ленінізму, підтримували або ще далі сприяють закріпленню жахливої своїми наслідками комуністичної системи в Східній і Південносхідній Европі. А тим часом, «миротворча» офензива СССР у світі продовжує свою діяльність з метою зберегти силою загарбане від різних народів та з позиції сили нуклеарного потенціялу далі тероризувати Захід. Так звана «соціялістична система світу», очолювана СССР, розуміє, що лобовою атакою їй не вдасться реалізувати експансивних плянів. Вона змушена застосовувати іншу тактику в боротьбі з «імперіялізмом», тобто суперпотугою ЗСА. З повної свідомости того, що пряма конфронтація з ЗСА була б безуспішною й напевно приспішила б повну загибіль імперії СССР та Східнього Бльоку, виринула конечність створення найперше «загальноевропейського миру». В зв'язку з цим, совєтська публіцистика багато інформує про т. зв. «соціялістичну концепцію загально европейського миру». Цій «концепції» присвятимо нашу увагу.

Про що властиво йдеться в цій роздутій «концепції»? Для орієнтації цитуємо цілу «концепцію» за журналом «Международная жизнь» (ч. 5/1974, ст. 79): «Зовнішня політика соціялістичних країн незмінно виходить із становища неподільности світу й колективної відповідальности за його долю, необхідности узглядження двосторонніх стосунків із колективними заходами в боротьбі за мир... З точки погляду соціялістичних країн, ключевим питанням загальноевропейської безпеки є принцип непорушности існуючих кордонів, що випливає з признання територіяльних реальностей у Европі. Затвердження на загальноевропейській основі цього принципу, зафіксованого в ряді двосторонніх договорів і умов, є **найважливішою ґарантією миру в Европі.»** (Наше підкреслення — Ф. К.) Отже СССР ідеться головно про те, щоб 35 держав остаточно затвердили політично-територіяльний поділ Европи на два діяметрально протиставні світи — Захід і Схід. Після закінчення 2-ої світової війни досі не укладено мирний договір між альянтами, тобто ЗСА, СССР, Канадою, Великою Бріанірю й Францією. Самозрозуміло, під час нарад про такий мирний договір і остаточне вирішення його постанов найменше корисних шанс мав би СССР. Напевно, постановами такого мирного договору СССР утратив би теперішні сателітні держави, у Прибалтиці — Естонію, Литву й Латвію та, можливо, ще деякі інші території. Отже, політична карта Европи прибрала б цілком інше оформлення, в порівнянні з теперішнім. Щоб до такого висліду не

допустити, совєтська дипломатія заплянувала «соціялістичну концепцію всеевропейського миру». За головного ініціятора й «подвижника» такого миру себе вважає СССР, по ІІІ-му Райхові, другий головний інспіратор 2-ої світової війни. Далі, у вирішенні наслідків 2-ої світової війни, тобто кордонів, рівноправну участь мали б узяти також колишні европейські союзники ІІІ-го Райху й невтральні держави Европи. Такий збір 33-х европейських держав своєю переважаючою більшістю мав би вирішити долю цілої Европи на безконечність. СССР поставив собі мету, щоб «разом із іншими соціялістичними країнами запевнити колективну безпеку в Европі». Принцип цілої концепції полягає в тому, щоб «у створенні европейської системи безпеки брали участь усі держави континенту, причетні до воєнних організацій і невтральні, на рівних правах, без будь-якої дискримінації.» (Цитат за «Международная жизнь», ч. 5/1974, ст. 79). Із цього принципу бачимо, що ЗСА й Канада поставлені поза рамки компетентности в вирішенні безпеки й миру в Европі — **тільки** европейського колективу держав! Так то Москва заплянувала підступною тактикою усунути з европейського континенту ЗСА й Канаду. головних ґарантів безпеки, загрожених абсолютною перевагою воєнного потенціялу СССР серед західньоевропейських держав. Дипломатія СССР розраховує на те, що ерозійні процеси в НАТО й ЕГС будуть посилюватися, з причин сепаратної політики ЗСА, познаки якої виринули під час конфлікту на Близькому Сході в жовтні 1973 року, та з приводу затіснювання співпраці між Вашінґтоном і Москвою. Союзники НАТО, згідно з оцінкою Москви, вже не хочуть бути вповні залежними від Вашінґтону, особливо на відтинку зовнішньої політики; вони не хочуть далі йти на економічні поступки для ЗСА. В цій справі на сторінках вищецитованого журналу, м.ін., є надруковані такі висновки: «На протязі майже чвертьстоліття основним принципом стосунків між ЗСА й Західньою Европою був так званий «атлянтизм», сенс якого зводився до підпорядкування країн західньої частини нашого континенту їх заокеанському партнерові в ім'я здійснювання відомої політики конфронтації з соціялізмом. Однак цей принцип постійно був послаблюваний процесом зростання міжімперіялістичних протиріч. Тому з початком 70тих років з такою гостротою виринула проблема перетворення на новій основі — з узглядненням побільшеного економічного потенціялу Західньоевропейських держав. а також їх намагання говорити «нарівні» з Вашінґтоном, — усього комплексу економічних, політичних і воєнних стосунків між ЗСА й Західньою Европою».

Москва докладала й далі докладає дуже багато зусиль, щоб розкласти НАТО, не допустити до інтеграції країн Західньої Европи, щоб «тактикою салямі» передовсім морально розкласти, зневтралізувати оборонний потенціял цієї частини старого континенту. А щоб облегшити цей розклад, Москва придумала «соціялістичну концепцію загального миру». Насувається питання: а хто ж мав би стояти на сторожі миру в Европі? На думку Москви, в жодному випадку не ЗСА. «Найбільш довіреним сторожем миру в Европі мав би залишитися Варшавський договір», — відкрито сказано про це в газеті «Красная звезда» (ч. 110, з дня 14. 5. 1974). Стаття надрукована з приводу 19-річчя Варшавського пакту.

В цій статті головнокомандуючий об'єднаними силами пакту, маршал СССР Іван Якубовський, м. ін., підкреслив: «Ціле 25-річчя історії НАТО доводить свою імперіялістичну аґресивність». І далі: «Імперіялістичний бльок НАТО є головною небезпекою для миру й безпеки народів». Отже, висновок один: Москва цілком відкрито вимагає ліквідації НАТО! У зв'язку з такою цілеспрямованістю «соціялістичної концепції загального миру», насуваються інші питання, а саме: які

завдання мали б виконувати у дальшому т. зв. «соціялістичні країни» Східнього Бльоку? Відповідь на ці питання, без будь-яких неясностей, дає наступний абзац із журналу «Международная жизнь» (ч. 5/1974, ст. 81-82).

«... В ділі забезпечення загальноевропейської безпеки немалу ролю відограють договори дружби, співпраці й взаємної допомоги, заключені між соціялістичними країнами в Европі. І двосторонні договори соціялістичних країн, і багато сторонній Варшавський Договір дружби,співпраці й взаємної допомоги створили систему колективної самооборони, колективної допомоги на випадок агресії проти соціялістичних держав, колективну відсіч аґресії.

В цілості ті договори творять не лише міжнародньоправну основу, але також ефективну міжнародньоправну ґарантію безпеки країн соціялізму». І далі сказано: «Крім того, в договорах соціялістичних країн є мотиви, що передбачають дотримання безпеки в загальноевропейському маштабі.»

Отже, Москва визначає всі договори між соціялістичними державами, самозрозуміло, санкціонуючи, тільки з її дозволу, «міжнародньоправну основу» й «ефективну міжнародньоправну ґарантію безпеки в загальноевропейському маштабі»! НАТО-договорові, ЕГС та іншим договорам між західньоевропейськими державами такої «міжнародньоправної основи» Москва не признає. Висновок один: ніхто інший, а тільки СССР, із сателітними соціялістичними державами, мали б бути ґарантами безпеки в Европі. За таких передумов немає підстав, щоб «соціялістична концепція загального миру» була дійсним ґарантом справжньої безпеки в Европі. Фразеологію советської пропаґанди про «мир і безпеку в Европі» не можна трактувати поважно, бо переконливим фактом для кожної думаючої людини є дійсність! Такою дійсністю є те, що не НАТО, а Варшавський пакт є постійною загрозою для всіх країн Західньої Европи. Довготривалі (з перервами) конференції про роззброєння й обмеження стратегічних зброєнь між Заходом і Сходом дотепер нічого конкретного для гарантії миру не дали. СССР поставив собі за мету на відтинку нуклеарного стратегічного озброєння випередити ЗСА. Вже проминуло багато часу від підписання американсько-советського «Договору щодо обмеження стратегічного озброєння» з 2-го травня 1972 року.

Дійсність доводить, що цей «договір», так як його кваліфікують китайці, є «ганчіркою паперу» без значення. Китайці називають цей договір також ошуканням народів світу, бо СССР не тільки не послаблює, а збільшує інтенсивність нуклеарного озброєння. Журнал «Пекінґ Рундшау» ч. 23, з дня 11. 6. 1974 у статті п. заг. «Ганчірка паперу, наявне ошуканство» твердить: «Кліка советських ревізіоністів пригадує, що цей «договір» не зможе «усунути небезпеку нуклеарної війни», тому СССР буде «всі конечні заходи застосовувати», щоб свій оборонний потенціял збільшити. СССР відкрито каже, що буде змагати до здобуття стратегічної переваги над ЗСА». Тому переговори про розброєння й особливо спроба договоритися щодо САЛТ-II не будуть ніколи здійснені для добра безпеки й миру.

Конференція з питань безпеки й співпраці Европи та Конференція для багатостороннього урівноваженого обмеження озброєнь, за оцінкою китайців, є пустою фразеологією й ілюзіями для европейців, які прагнуть дійсного, а не ілюзорного миру.

В одній статті неможливо обговорити цілої проблеми забезпечення загального миру, тому до цієї теми ще повернемось. Цю статтю кінчаємо підсумками.

1. Сучасна нуклеарна доба змушує до співіснування, бо нуклеарна війна вже не може бути продовженням політики в розумінні Клявзевіца. На нуклеарну війну може рішитися божевільна людина. Рівновага страху, викликана балянсом нуклеарних потенціялів

Захід — Схід, також не може бути в безконечність головною ґарантією миру в світі. На такому якраз потенціялі опирається офензивно-експансивний характер закордонної політики СССР. Політика СССР є імперіяльно- аґресивна, тому до переговорів з СССР немає найважливішого в міжнародніх стосунках — д о в і р ' я.

2. Дійсний мир і безпека в світі мусять опиратися на правильних правних основах, корисних для всіх народів, а не тільки для «соціялістичних країн». В революційній епосі можуть бути достосовані відповідні правні методи, але вони мусять узгляднювати інтереси не тільки матеріяльні, а також духові, передусім основні права людини, без огляду на національність, расу й релігію. Обопільні матеріяльні користі на міждержавному рівні, тобто між урядами окремих держав, без свобідної виміни людей і ідей н і к о л и не запевнять тривалого співіснування,миру й безпеки. Об'єктивні передумови сучасности вимагають одного міжнародного права для цілого світу. І найважливіше, — норми, доручення й заборони такого міжнародного права мусять бути респектовані й виконувані. На жаль, СССР міжнародніх правних постанов ніколи не дотримав. Взяти хочби абсолютне нехтування прав людини, не зважаючи на те, що Совєтський Союз підписав Хартію прав людини ООН.

3. Без створення відповідньої атмосфери відпруження й абсолютної певности безпеки не можна спод'ватися тривалого миру. Атмосферу відпруження може створити реальне й конкретне роззброєння. Таке роззброєння може бути обмежене або поступове, але воно мусить нарешті загамувати динамічну гонитву зброєнь Захід — Схід. Саме роззброєння є колосальною проблемою цілого світу.

Без здійснення вищезгаданих передумов, не можна надіятися на успіх «соціялістичної концепції загального миру».

— X — X — X —

Ярослав Білинський
(Делеварський Університет)

Переклав з англійської мови
Степан Куропась

РОСІЙСЬКА МОВА: ЗАСІБ СПІВЖИТТЯ НАРОДІВ — ЧИ РУСИФІКАЦІЇ ?

У травні 22-24 1979 одна тисяча совєтських учителів, науковців, адміністраторів і політиків зібралася в Ташкенті, столиці Узбекістану, щоби взяти участь у всесоюзній науково-теоретичній конференції, темою якої було **«Російська мова — мова приятельства й співпраці народів СССР».**

Що конференція була політично важливою, свідчить той факт, що в ній взяли участь чільні політики й ідеологічні секретарі центральних комітетів комуністичних партій Казахстану (Умашев), Литви (Уленеміс), Кіргізії (Кульматов), Таджикістану (Бобосадикова) й Туркменістану (Моллаєва). У першій конференції в Ташкенті, 1975 р., комуністичні партії були репрезентовані лише начальниками центральних комітетів нижчої ранґи. Брежнєв не взяв участи в конференції, але вислав теплий привіт, який між іншим звучав так:

В умовах зростаючого соціялізму, коли економія нашої країни звернула в бік єдиного економічного комплексу й коли виринуло історичне поняття «совєтський народ», роля російської мови зростає як чинник міжнародньої

комунікації в будові комунізму й вишколі нової людини. Разом із знанням інших рідних мов, плинне знання російської мови, що була добровільно прийнята, як спільна історична етнічна спадщина, всіма совєтськими народами, допомагає й стабілізує політичну, економічну й духову єдність совєтських людей.»

Головним промовцем конференції був перший секретар партії Узбекістану, член-заступник всесоюзного політбюра Рашідов, який старався вдоволити всіх.

З одного боку, він сказав: «Російська мова є мовою великого Леніна, мовою гігантського народу,яка посідає багатющі, високі демократичні й революційні традиції й високорозвинену культуру.»

З другого боку, поклоном у сторону не-росіян, він запевнив їх, що дві традиційні, діялектичні тенденції совєтської національної політики довкола р о з в о ю кожної соціялістичної нації, не зважаючи на зростаюче зближення націй, є дальше діючі і що двомовність і зростання російщини не означає денаціоналізації не-російських мов, чи їх русифікації.

Можливо, середньою дорогою, між його поклоном у бік не-росіян і репрезентацією центральної політики, є наступне твердження в його промові;

«Поширювання двомовности відбувається не лише в сфері матеріяльній але рівнож у культурній продукції. На базі дозрілого соціялізму відбувається досі нечуваний розквіт і зближення національних культур і доцентрове повстання єдиної совєтської соціялістичної культури, котра репрезентує вищий щабель теперішнього духового проґресу людства. **Через російську мову, репрезентанти всіх республік Союзу, автономних областей і автономних округів мають можливість засвоїти досягнення совєтської й світової культури.»**

На перший погляд, це твердження звучить розумно: Коли російська мова вживається як «Лінґва франка» совєтської економії (у сфері матеріяльної продукції) — то чому не вжити її подвійно, теж як інструмент поширення чи засіву совєтської й світової культури, такої як романи Алексея Толстого чи Ромен Роллана? Чим нижчий позем культурного розвою совєтських національностей, тим краще їх члени можуть користати з інтенсивного вивчення російщини у всіх сферах їхнього життя.

Безсторонній обсерватор не може заперечити культурного впливу й місійного поступу завдяки росіян відносно народів таких як ненці в північнім Сибірі, що в 1979 році нараховували 30 тисяч душ.

З другого боку, таке твердження є проблематичним, коли ходить про узбеків, яких репрезентує Рашідов. Їх є 12½ мільйонів, вони є частиною цивілізації ісляму, і їх не можна обмежити в рамках російської мови яка мала б їм дати доступ до світової культури. Змусити узбеків дивитися на світ через російське вікно є звуженням можливости доступу для узбецьких артистів та інтелектуалів до світової культури.

Те твердження є ще більше під знаком запитання, коли зважити, що неросійські стародавні культури існували ще перед російською (грузини й вірмени), а народи такі як литовці, латвійці й естонці,як також і українці, традиційно орієнтувалися на Захід.

Українців у 1979 році нараховано 42.3 мільйони, а в XVII-XVIII століттях вони мали сильний культурний вплив на росіян і відограли ролю в відношенні до Московщини таку, як греки до римлян.

А тепер совєтська національна політика доводить, що до висот совєтської і світової культури можна дійти лише через Росію! Великим курйозом є те, що, як твердить Ізабелла Крайндлер, подібний підхід вживається в комуністичній політичній, шкільний системі. Чим раз більше накидаються студії російської мови для громадян не-росіян під тим претекстом, що це уможливлює читати політичну літературу (праці Леніна - Брежнева) в

оригіналі. За часів Леніна навпаки: були енергійні старання зробити політичні твори доступними й можливими для читання в перекладах на різні не-російські мови.

Така зміна політики веде до зростаючого утотожнення Совєтського Союзу з Росією, що є, без сумніву, дуже побажаним для таких російських націоналістів серед совєтської верхівки як Суслов, Косиґін, а може й Брежнєв, але що викликає сумніви в таких антикомуністичних російських патріотів як Солженіцин. Така настанова викликає серйозні питання між багатьма з 124.7 мільйонів не-росіян, які в 1979 р. становили 47.6% всього населення.

У недавніх свідченнях перед Конґресовою Комісією Безпеки й Кооперації, Надія Світлична, совєтського вишколу науковець, яка виїхала з СССР в осени 1978 року, нарікала, що совєтська влада прикрасила різні народи штучним почуттям совєтського патріотизму й створила фашистський міт про виключність і досконалість усього, що совєтське, та жорстоко розправилась із будь-якими виявами не-російського патріотизму.

Перед Гельсінською Комісією вона зізнавала, що фальшиве утотожнення назв «совєти», «Росія» й «Совєтський Союз» є причиною комплексу меншевартости серед не-російських народів СССР. Як приклад подала українську школу, в якій українські діти вчаться з підручника з заголовком «Рідна мова», російською мовою.

В часах, коли напрям нової політики дає абсолютне першенство студій російської мови як мови «Лінґва франка» в економіці й політиці і як засіб до осягнення совєтської й світової культури є ясним, як багато залежить від способу викладів і пояснень. Учасники конференції в Ташкенті говорили вичерпно не лишаючи нічого не сказаного (і, як побачимо пізніше, їх настанову можна назвати «ленінською»).

Проєкт рекомендацій на 20 аркушах машинопису, був у таємній циркуляції два місяці наперед (березень 1979). Пропозиції були такі контроверсійні, що вони не могли бути публічно виявлені; вони були під замком. Це спровокувало гнівний спротив литовських дисидентів, які постаралися, щоб секретний проєкт рекомендацій дістався на Захід: затверджені рекомендації могли — або могли не бути опубліковані в повнім вигляді.

В есенції, Конференція в Ташкенті 1979 року надає право урядові посилити навчання російською мовою в дитячих садках, у нормальних, вищих і фахових школах, як теж у високих учбових закладах; більше (і кращих) учителів буде вишколено, більше шкільних підручників російською мовою буде надруковано.

Певно, що є правильним вивчати серйозно російську мову в країні, де росіяни становлять малу і все меншаючу перевагу населення. Але це не може діятися на шкоду сучасних не-російських мов, які є рідними мовами мільйонів громадян. Мова Пушкіна й Толстого знайде своїх учнів і без того, щоб її реклямувати як найбільше досягнення на землі. Моя позиція є така, що студії російської мови у нормальних часах, без приспішування подій, з яких би то не було причин, мають і можуть стати добровільною атракцією, і не треба з політичних причин продавати її за вищу ціну, що викликає відразу до режиму, який не може більше придушувати невдоволення для того, щоб утриматися при владі.

Важлива рекомендація Конференції Ташкенту — завести навчання російської мови в дитячих садках у не-російських республіках — уже в деяких місцях була застосована. Надія Світлична нарікала, що в Києві, столиці України, вона не могла дістати місця в дитячих яслах з українською мовою для власної дитини, бо їх нема. Не краще стоїть справа і в дитячих садках (для дітей 3-6 літ).

Міністер Освіти СССР М. А. Прокоф'єв у своїй промові в Ташкенті згадав із признанням, що російську мову вже зачали викладати на пробній

базі в садках України, Узбекії, Грузії й Молдавії, як також у автономних республіках Башкірії й Якутії. У Грузії 10,500 4-літніх дітей вивчають російську мову три рази тижнево (кожна лекція — 30 хвилин).

Важливі документи про висліди пробного навчання дошкілля України подав на конференції в Ташкенті спеціяліст совєтської України А. М. Боґуш, член факультету Мануїльського педагогічного інституту (учительська семінарія) в місті Рівне на Волині; Боґуш чванився, що в садках і дошкіллі совєтської України вже кілька літ вивчається російська мова.

Вже у віці 3-ох літ українські діти слухають своїх учителів, які читають їм російські поезії й байки; як діти досягли 4-го року, їм дають лекції російської мови не раз на місяць, але два рази тижнево діти вивчають напам'ять російські вірші в клясі і слуслухають російських казок. І тут проблема збільшується.

Обидві мови є східно-слов'янські; російська й українська мови споріднені, але не тотожні. Фонетика, граматика, а часом навіть лексика дуже відмінні, так що не раз дорослі, не те, що 3-4 літні діти, не розуміють слів другої мови.

Автор документу в Ташкенті дає суґестію, щоб учителі в українських садках пробували розрізняти граматичні форми в двох мовах. Наприклад: «беґу» (українське «біжу») або «на картінке» (по-українськи «на картинці».) Лінґвісти дитячих садків мають вчити, що «дзиґа» — це «волчок» по-російськи; «килимок» — це «коврік», «літак» це — «самольот».

Джон Стюарт Мілл демонстрував уже давно, що навчання чужих мов для 3-4 - річних дітей є можливе, але воно може спричинити серйозні психологічні й медичні консеквенції. Але на думку совєтських «лінґвістів», якщо російська мова є закорінена як «summum bonum», її можна вивчати без огляду на консеквенції. Ба що більше: запроваджено спеціяльні курси для вчителів дитячих шкіл заводиться окремо або в педагогічних спеціяльних школах («училищах»), які знайомлять учителів з предметом «сучасна російська мова». Курси цього предмету тривають 122-282 годин, а в вищих педагогічних інститутах цей самий предмет підвищено з 110 до 240 годин.

Рекомендації Ташкенту неясні відносно того, як навчання російщини має бути посилено в нормальних і другорядних школах. Це можна пояснити тим фактом, що студії російської мови в тих школах уже були дискутовані детально на конференції Міністерства освіти в жовтні 1978 року, що було також предметом досі не опублікованого рішення Ради Міністрів СССР з 13 жовтня 1978 року, відносно способів дальшого поліпшення студій і навчання російської мови в республіках Союзу.

Під час дискусій, перед рішенням, міністер освіти СССР Прокоф'єв зовсім виразно зазначив, що для інтенсивного навчання російської мови є політичні причини (подаю за редакційною статтею авторитетного журналу в справі навчання російської мови в не-російських школах).

Прокоф'єв підкреслив, що проблема студій російської мови в не-російських школах є задумана в першу чергу з позицій підходу народів до наукового й закономірного процесу в продукції соціялістичного суспільства.

У Ташкенті Прокоф'єв був менше відвертим на ту тему, але він згадав, менше приязно: «Треба пам'ятати, що в державі, як цілості, одна третя дітей вчиться своєю рідною мовою, а в Узбекістані, Грузії, Азербейджані, Литві, Таджикії, Вірменії й Туркменії більше ніж 80%.

Навчання російською мовою зачинається в різний час у початкових школах різних республік.

Узбекістані, Грузії й Вірменії воно зачинається від першого семестру першої кляси, в інших республіках — у другому семестрі першої кляси або навіть з початком другої кляси.

В принципі, в процесі початків навчання ми мусимо орієнтуватися на досвіді в тих республіках, у яких навчання запроваджено з самого початку дитячого шкільництва.»

Якщо Прокоф'єф думає те, що я думаю, то він думає, що в цілім СССР одна третина всіх дітей, російських і не-російських, ходять до не-російських шкіл, але в названих республіках більше ніж чотири п'ятих усіх дітей всіх національностей зареєстровані в не-російських школах. В такому випадку Прокоф'єв дійсно порівнює яблука з помаранчами. На базі всесоюзній, трохи більше ніж половина всіх шкільного віку дітей є не-росіянами. (Правдою є, що росіяни є ще в невеликій більшості, але офіційно відомо, що у них малі родини). З точки російського націоналістичного погляду, воно навіть краще, коли приблизно 40-50% не-російських дітей шкільного віку йдуть до російських шкіл; число «одна третя» участи в не-російських школах є помилкове. Відносно великої кількости школярів, що вчаться в не-російських школах Узбекістану, Грузії, Азейберджану, Литви, Таджикістану, Вірменії й Туркменістану, що це може бути пояснене тим, що число російських дітей шкільного віку в тих республіках мале, а бажанням дітей не-російських є вчитися їх рідною мовою. Дещо демагогічне твердження Прокоф'єва (одна третя — проти 80+%) стає зрозумілим, коли будемо мати на увазі його ясні пропозиції, що не-російські школи повинні бути зовсім зліквідовані.

У кожному разі, в жовтні 1978 р. Рада Міністрів СССР вирішила, що під час лекції російської мови кляси, в яких є більше ніж 25 учнів, мають бути розділені на дві підгрупи, для яких уряд має постачати різні технічні прилади для студій російських предметів. Правдоподібно, виринули тут деякі непорозуміння відносно того, коли якраз має зачинатися навчання російщини в не-російських школах у деяких більших республіках (Україна, Білорусь, Литва). Тим можна ,мабуть, пояснити нервування Прокоф'єва на конференції в Ташкенті, бо перфектного стану російщини ще не досягнено.

У листопаді 1978 року совєтсько-українські джерела обіцяли, що російщина буде викладатися в україномовних школах від першої кляси, (не було ясно сказано, з першого чи з другого півріччя), від другого семестру 1980/81 шкільного року. Чи Прокоф'єв уважає це спізненням?

Конференція в Ташкенті, як виходить, потвердила рішення зі жовтня 1978. Було теж у Ташкенті запропоновано, щоби збільшити число годин російщини в не-російських початкових і середніх школах на 2-3 години тижнево. Для цього, щоби збільшити число вчителів російщини, ще перед і під час конференції в Ташкенті були суґестії, щоб більше студентів російщини з не-російських республік спрямовувати, поза нормальним академічним роком, до шкіл в республіках Росії, України й Білорусі.

На конференції в Ташкенті Прокоф'єв сказав: «Досвід нас переконав, що спеціялісти навчання російської мови, вишколені в університетах і інститутах СССР, Української й Білоруської Республік, як правило відзначаються високим рівнем. Це зрозуміло: вони стало живуть в оточенні російської мови.

І знову ми здогадуємося, що політика відограє тут переважаючу ролю — щоби українські й білоруські вчительські семінари вишколювали більше вчителів російщини; загально прийнятим вважається, що культурною російською мовою говориться в Ленінграді, а не в Україні чи Білорусії. Але виглядає, що режим воліє вчити узбеків і таджиків російської мови з українським чи білоруським акцентом, припускаючи, що наплив узбеків і таджиків більше посилить російський вплив в українських і білоруських вищих школах, цебто, допоможе русифікації тих шкіл! Однак з точки погляду тих із нас, що радять вчити ді-

тей в початкових і середніх школах рідною мовою, найбільшою небезпекою є не збільшення годин навчання російської мови й літератури в шкільнім розкладі, але в тенденції створювати щораз більше й більше двомовних або виключно російських шкіл.

Як приклад може послужити нам Білорусь у шкільному році 1972/73 У Білорусі того року була всього одна десята частина росіян з усього населення: але 51.4% усіх школярів ходило до російських шкіл, а в містах і містечках — аж 97.6%. В Україні, яка, за словами Надії Світличної, є, після Білорусі, найбільше в небезпеці асиміляції, цифри є менше ясні й можливо менше загрозливі. У 1974 році число школярів, що вчилися росіщини, зросло майже на 40% — в республіці, де росіяни становлять лише 20% населення. З другого боку (що не подобалося міністрові шкільництва Прокоф'єву в Ташкенті) — це те, що в кількох центральних азійських республіках, у всіх трьох закавказьких республіках і у Литві більше, ніж 4/5 всіх школярів учаться в неросійських школах. Це могло бути причиною того, що ідеологічні секретарі партій з тих усіх республік, крім Грузії, Вірменії й Азербайджану, були викликані на конференцію в Ташкенті (є причина, чому партійні лідери Закавказзя були тут відсутні, про що я скажу пізніше).

Укінці, коли ходить про вищу освіту, Конференція в Ташкенті, як і сподівалося, апробувала кілька засобів, призначених для поширення росіщини поза орбіту відділу російської мови й літератури.

Було ухвалено, що навчання предметів соціяльних наук, загальної освіти й спеціяльних дисциплін, як теж студентських завдань і тез має провадитись російською мовою.

Таке недавнє посилення студій росіщини як «суммум бонум» («подвійне добро») советського політичного й культурного досягнення віє в лице традиційної советської національної політики, яка принаймні на початку 1920 і 1930-их рр., як теж у 50-60-их роках влади Хрущова давала широку культурну автономію, а зокрема вможливлювала одержування літератури на тему «марксизм — ленінізм» у різних не-російських мовах.

Ба що більше: хоч Ленін був російським патріотом і апробував для громадян советської імперії більше науки російщини, він був спритним практичним політиком, щоби спішитися непотрібно з процесом асиміляції. В останніх роках одна коротка стаття Леніна була, як виявилось, поставлена на індекс зобов'язуючих писань, хоч інші його праці означені як такі, що не мають реченця.

18 січня 1914 року Ленін опублікував у журналі «Пролетарська правда» статтю на тему «Чи повинна бути державна мова?» У ній він полемізував із російськими лібералами, які доводили, що російська мова прекрасна й могутня і що кожний повинен її вчитися!

«Це все правда, панове ліберали», — ми відповідаємо. — «Ми знаємо краще за вас, що мова Турґенева, Толстого, Добролюбова й Чернишевського славна й сильна. **Більше ніж ви, ми хочемо, щоби з поневолених народів, що живуть у Росії, виринула по можливости близька співпраця й братерська єдність.**

І, зрозуміло, радимо, щоби кожний мешканець Росії мав нагоду навчитися славної російської мови. Ми лише не хочемо примусу. Ми не хочемо, щоби заганяти людей до раю буками. Ми думаємо, що ніхто не повинен вчитися російської, гарної й могутньої мови під загрозою палиці.»

Сьогодні таку пораду варто прочитати для Суслова, Косиґіна, Прокоф'єва й Брежнєва та їм подібних!

Ясне проголошення бажання, що все має бути російським, веде до нетактовних вибухів росіян, а ще гірше — денаціоналізованих не-росіян. Мойсей Фішбайн, український поет єврейського походження, оповідає про пригоду українського науковця й письменника, який володіє 10-ма мо-

вами і якого він окреслює псевдом «Дон-Кіхот». Цей Дон Кіхот заговорив до дівчини яка його обслуговувала в крамниці по-українськи. На те гнівно відізвався інший покупець, що говорив по-російськи й картав Дон-Кіхота такими словами;

«Гей, слухайте, що в'н говорить!? Ви товаришу не є у Львові, щоби говорити такою мовою!»

Іронією цієї ситуації було, що таке картання відбулося в Києві, столиці Української Совєтської Соціялістич-Республіки! Врешті, що найважливіше, натиск русифікації може зродити опір оборонців етнічности.

Клясичним прикладом цього є Грузія. З кінцем 1975 року, а з початком 1976-го влада пробувала завести курси російської мови до програми неросійських студентів Університету в Тбілісі. Опублікований документ Самвидаву, Грузинський Геральд Ч. 1, дає дуже детальний опис таких невдалих спроб. Це дуже знаменно, тому, що показує настанову грузинських патріотів.

Виглядає, що влада призначила ректорові Чвіквішвілі, з університету Тбілісі, щоби він запровадив деякі курси російської мови. Коли він безпосередньо зустрів проф. Маріку Лордкіпанідзе, декана історичного факультету. то ця жінка-історик гнівно йому відмовила!

Такий рід безвідповідальної спроби русифікації обурив деканів і професуру, і всі вони мали відвагу запротестувати проти цього.

Доцент Тікадже одного дня читав лекцію на факультеті східніх мов по-російськи, а другого дня студенти не прийшли до кляси. Згадана вже жінка довідалася про те й пішла до Тікадже, щоби він це припинив.

Після того Чіквішвілі змінив тактику й викликав кожного декана факультету окремо.

15 січня 1976 р., він покликав декана математичного факультету Жіжіяшвілі, декана біологічного факультету Ґожадзе, Чантладже, декана відділу політичної економії, Лейквешвілі, декана правничого й Сурґуладзе, декана історичного факультетів. Він їх поінформував, що є потреба викладати деякі предмети по-російськи, на те, щоби покращати навчання російщини, бо, мовляв, коли студенти закінчать університет, вони не зможуть викладати в Росії, якщо не знатимуть російської мови. В той самий час він остерігав деканів, щоби вони не інформували Лордкіпанідзе, що він викликав їх у цій справі.

Вкінці, навіть Центральний комітет Комуністичної партії Грузії покинув цю справу, а ректор університету відкликав своє обвинувачення з 15 січня 1975 року.

Рівночасно з невдалими спробами завести курси російщини в програмі університету Тбілісі, влада з Москви видала і струкції, якими заборонялося писання дисертацій на вищі степені й на ведення допоміжної документації іншими мовами, лише російською. І ще дальше: університетські підручники грузинською мовою, які вже перед тим були затверджені й уже здані до друку, тепер були нагло відкликані: нові університетські підручники мусять бути теж російською мовою. Всі ті спроби були заатаковані в промові Реваз Дзапарідзе, яка красномовно протестувала на Конґресі Грузинських Письменників у квітні 1976 року. Її промова дістала 10-15 хвилин оплесків.

Однак «начальство» не здалося!

У 1978 році в проєкті конституції совєтської Грузії були намагання каструвати традиційне покликанняся на грузинську мову як державну мову республіки. Це привело до протестів перед урядовим будинком у Тбілісі 14 квітня 1978 року. які тривали 5 годин і в яких взяло участь велике число молоді, до 50,000. В обличчі такої демонстрації, привернено речення про рідну мову як держ. мову республіки, і то не лише в конституції Грузії, але теж у конституціях Вірменії і Азейрбайджану. Мені було сказано з достовірних джерел у Вашінґтоні, що вимоги з 1975 року щодо вживання в дисертаціях лише

російської мови були unеважнені, але я не маю документальних доказів. Тертя через дальше намагання поширити ролю російщини в університетах та інститутах Грузії й перевести реконструкцію грузинських дослідних інститутів тривали ще в квітні 1980 р. Тому, що спроби русифікації довели до рішучого спротиву не-російських народів насувається питання: чому режим продовжує насаджувати російську мову в 3-6 річних не-російських дітей у садочках?

Однією з важливих причин, — суґерує Роман Сольчаник у своїй статті «Оп — ед » в «Нью-Йорк Таймс»-і — є страх росіян, щоби не стратити позиції більшости в СССР в близькому майбутньому. У році 2000, згідно зі советським демографом Татімовим, процент росіян у всьому населенні СССР упаде до 46-47%.

Народи, що зростають в СССР, найбільше мусульмани, головно в Центральній Азії; вони, власне, можуть вимагати відродження Ісляму, як це є в Ірані й Афганістані. Д-р Сольчаник цитує ще інше твердження Ф. П. Філіна, директора Інституту російської мови совртської Академії Наук. Філін підносить правдиву ролю мовознавців до того, що російська мова є тим цементом, який тримає багатонаціональний Советський Союз вкупі.

Філін пише:

«Тому, що загалом росіяни становлять більше як половину населення нашої країни, в зв'язку з поменшеним зростом населення в районах, заселених у великій кількості росіянами, а значним зростом населення в тюркомовних республіках, співвідношення дітей дошкілля (на підставі національних меж), як також у групі шкільній, пересувається значно в користь тюркомовного населення. У зв'язку з тим, знання російської мови, як мови міжнародного спілкування стає особливо конечним.»

Присутність на конференції в Ташкенті ідеологічних секретарів партійних центральних комітетів зі всіх Центральних Азійських республік повинна ясно вказувати, що головним прицілом теперішньої русифікаційної кампанії є прискорений зріст советських мусульманів. Тому, що русифікація зробила малий поступ у Литві, в порівнянні до Латвії, ідеологічний секретар Литовського партійного центрального комітету був теж запрошений «як добрий додаток».

Єдиною причиною, чому відповідні закавказькі партійні урядові чинники не були запрошені, могло бути — щоби не довести до нових мовних протестів і демонстрацій, подібних до 1978 року. Другою важливою, але не висловленою причиною для посилення русифікаційної кампанії в 1978-79 роках могло бути те, що способом сильного натиску режим сподіється зискати більше росіян через асиміляцію культурно зближених українців і білорусів, з додатком вибраних евреїв. Це одначе не є так легко, як спершу виглядає: сильні українські групи дисидентів 1960-70 років виникли як відповідь на подібні методи а відтак, коли їх і шанували, й зневажали, майже чверть мільйона советських евреїв еміґрували в останній декаді.

І нарешті, тут відчувається розпачливий поспіх відносно недавніх мір поширити й міцно закріпити російську мову в Советському Союзі, головно відносно рекомендацій Ташкентської конференції. Ті міроприємства мають справу не так із поміркованими спробами посилення російської мови. («lingua franca»), як із уживанням російської мови як політичного цементу. Можна арґументувати, і навіть Ленін робив так у 1914 році, що це політично несправедливо.

Поперше, американські соціологи виявили, що асиміляція є складним процесом, до кількох степенів включно. Адоптування російської мови як «lingua franca» або принаймні як мови щоденного вжитку ще не означає, що той, що нею розмовляє, почувається або поводиться як росіянин.

Подруге, «історично зближені» є одверто налякані подібністю між СССР Брежнєва й Суслова з російською

імперією Олександра III чи Миколи II.

Зі зростом, як ідеї, монархії й релігії були дискредитовані; царі звернулися до останньої підпори — російської мови й національности. Нині ідея марксизму майже мертва, і легітимність диктатури комуністичної партії є під знаком запитання.

Чи російський націоналізм буде ще здібним урятувати російську імперію? Іншими словами — режим Брежнєва вбачає в російській мові й культурі цемент багатонаціональної й багатомовної совєтської імперії. На дальшу мету, однак, примусова русифікація може обернутися якраз у протилежний напрямок. Це може стати розчином, який роз'їсть вузли, що зв'язували докупи 100 різних національностей від 1917 року.

На маргінесі конференції сімох українських політичних партій, а саме: Організації Українських Націоналістів, Організації Українських Націоналістів за Кордоном, Української Революційної Демократичної Партії (УРДП), Української Соціялістичної Партії (УСП), Української Народно-демократичної Партії (УНДО), Союзу Земель Соборної України (Селянська Партія) і Ради Прихильників УН Республіки вирішено апелювати до держав Західнього Світу й просити інтервенції віднос.о совєтської екстермінаційної політики.

Копію студій визначного совєтолога д-ра Ярослава Білинського, професора політичних наук університету Делавару, долучено до апелю як доказ безпідставної примусової русифікації для встановлення російської мови як «lingua franca» (за підписом д-ра Богдана Шебунчака).

(Ред.)

— X — X — X —

СВІТОВИЙ КОНҐРЕС ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ

Христина Ісаїв

ДІЯЛЬНІСТЬ БЮРА СВІТОВОГО КОНҐРЕСУ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ У МАДРІДІ

Президія Секретаріяту СКВУ та Комісія Прав Людини вислала 12-го вересня 1980 року лист до урядів держав, які беруть участь у Конференції для Справ Безпеки й Співпраці в Европі, в якому з'ясовано, що хоч Україна не брала участи в цій конференції від 1973 до 1975 рр. й не підписала Прикінцевого Акту 1-го серпня 1975 року в Гельсінках, проте Прикінцевий Акт був підписаний урядом СССР, і тим самим постанови його стосуються України та її народу. Далі з'ясовано заяву вісімнадцяти українських політичних в'язнів, написану літом 1979 року, про колоніяльну залежність України та про те, що ця група дала СКВУ уповноваження реалізувати дипломатичну дію виходу України з СССР і створення самостійної української держави. В тім листі СКВУ звертається до держав-учасників Перевірної Конференції поставити вимоги урядові СССР:

1. Негайно звільнити всіх ув'язнених членів Української Гельсінкської Групи та всіх борців за права людини, які діють в рямках міжнароднього права.

2. Негайно припинити ув'язнення поодиноких осіб — як у карних, так і в психіятричних установах — за політичні, релігійні чи інші погляди й переконання.

3. Анулювати заборону існування Української Автокефальної Православної Церкви, Української Католиць-

кої Церкви, Ради Церков Євангельських Християн — Баптистів і припинити переслідування інших віровизнань.

4. Не обмежувати об'єднування родин та еміґрації для всіх, без огляду на національність, релігію чи політичні переконання, й дозволити еміґрувати тим, які заявили своє бажання покинути СССР.

Ці вимоги Президії Секретаріяту СКВУ були основними напрямними для дії бюра СКВУ в Мадріді.

Для реалізації цих завдань бюро СКВУ розвинуло діяльність у таких ділянках:

— контакти з делеґаціями країн-учасників конференції,
— контакти з пресою, радіо, телебаченням та поширення інформацій та матеріялів, приготовлених на Мадрідську конференцію,
— співпраця й координація дії з українськими установами, які були приявні в Мадріді в часі конференції,
— співпраця з українськими дисидентами в Мадріді,
— співпраця з неукраїнськими неурядовими установами, які діяли в Мадріді.

Між матеріялами, котрі ми виставляли, розсилали перед конференцією та роздавали під час конференції були:

Матеріяли КПЛ СКВУ

— збірник п. н. «Україна й гельсінкський договір: порушення прав людини советським урядом 1975-1980 рр.», англ. мовою, 325 ст.,
— брошура «Переслідування членів Української Гельсінкської Групи», англ. мовою, 66 ст.,
— книжка «Поширення російської мови чи русифікація», праця проф. Ярослава Білинського, англ. мовою, 27 ст.,
— брошура «Переслідування релігії в Україні советським урядом», англ. і фран. мовами, 53 ст.,
— меморандум у справі деколонізації, англ. мовою, 21 ст.,
— звернення до урядів, котрі підписали Гельсінкську угоду, з вимогами до Мадрідської конференції
— звернення до неукраїнських організацій, міжнародніх і крайових, котрі займаються обороною людських прав,
— звідомлення до міжнародніх аґенцій преси та міжнародніх журналів із відповідною документацією та пляном нашої дії в Мадріді,
— звернення до всіх членів американського й канадійського урядів з відповідними матеріялами,
— звернення до Міжнародньої Комісії Юристів,
— звернення до всіх місій при Об'єднаних Націях із документацією,
— звернення до місій при ЮНЕСКО із документацією,
— летючка в обороні Церков англ. мовою,
— вісник СКВУ, англ. мовою.

Разом Комісія Прав Людини при СКВУ вислала понад 5,000 книжок, брошур та документацій.

Матеріяли Закордонного Представництва Української Гельсінкської Групи:

— «Вісник» ч. 1-7 укр. і англ. мовами,
— брошура ген. П. Григоренка «Чи заяць збереже себе?»,
— брошура д-р Ніни Строкатої про ув'язнених членів Української Гельсінкської Групи, (обидві праці англійською мовою.)

Комітет Гельсінкських Ґарантій для України (Вашінґтон) і Смолоскип видали:

— книжку «Рух за права людини в Україні: 1976-1980 рр.», англ. мовою,
— звернення до учасників Мадрідської Конференції англ., еспан., і франц., мовами,
— деклярацію Української Гельсінкської Групи (трьома мовами),
— список членів Української Гельсінкської Групи (трьома мовами),
— летючку в обороні Юрія Шухевича, англ. мовою.

Крім цих основних матеріялів, у Мадріді перекладено англ. мовою звернення з мордовських і пермських концтаборів з вересня 1980 року, яке підписали О. Бердник, Л. Лук'янен-

ко, М. Маринович, Ю. Орлов, Б. Ребрик, М. Рудгнко, О. Тихий, Д. Шумук, та А. Щаранський. Також у бюрі СКВУ в Мадріді виставлено багато книжок та документів, вишивок та ручних робіт жінок-політв'язнів і великі знімки всіх членів Української Гельсінкської Групи. Цю виставку оглядали й фільмували пресові аґенції та відвідувачі. Частина цієї виставки та всі друковані матеріяли були виставлені для преси й гостей під час пресових конференцій та великого прийняття для офіційних делеґатів, публічних членів делеґацій, преси та запрошених гостей.

Треба підкреслити, що діяльність бюра СКВУ й української групи в Мадріді була дуже широко коментована на сторінках еспанської преси, а на наших пресових конференціях і зустрічах були приявні представники й репортери:

BBC TV News, Southam News of Canada, NBC TV News, Klassekampen Norway, RTE Dublin, BBC World Service, El Eljodos Buenos Aires, Radio Liberty, Radio Free Europe, Manchester Union Leader, Voice of America, Macleans Canada, Tronio Holland, Sydney Morning World, Readers Digest, Sweedish TV, Pensee Russe, UPI, AP, Sveriges Radio, El Pais Madrid.

На основі матеріялів, які ми мали змогу одержати, які були публіковані в різних країнах, можемо ствердити, що світова преса помістила дуже багато вірних інформацій про українську справу, про акцію українських дисидентів в Україні й західньому світі, про порушення урядом СССР постанов гельсінкської угоди та про діяльність українців на терені Мадріду. Були також поміщені різні переплутані чи навіть неприхильні нам голоси, але це нормальне явище, яке не може знеохочувати нас у нашій діяльності.

В наслідок того, що КПЛ вислала наперед матеріяли та точки вимог, спрямовані до урядів, що підписали Гельсінкську угоду, наші зустрічі в Мадріді з делеґаціями цих країн були улегшені. Вони мали інформації, і під час зустрічей пояснювано деталі справ, подавано додаткові інформації, щоб видвигнути найбільш основні приклади для сесії чи комітету.

На доказ вистачить переглянути матеріяли всіх виступів, у яких названо українських політв'язнів та поодинокі проблеми. Різні делеґації підносили питання: ліквідацію Української Католицької та Української Православної Церков, русифікації, звільнення членів Гельсінкських груп, еміґрації тощо. Отже, делеґації, які обіцяли підносити специфічні ділянки чи згадувати поодиноких політв'язнів, перевели це в діло.

Корисною показалася синхронізація звернень і вимог, як наприклад: петиція вісімнадцяти українських політв'язнів до Об'єднаних Націй відносно деколонізації СССР. Багато проблем, якими турбуються й які видвигають в петиції дисиденти, були порушені в Мадріді в **Резолюціях про Деколонізацію Совєтського Союзу**, підписану президією СКВУ та координаційними установами білорусів, естонців, литовців та латвійців і доручено асамблеї Об'єднаних Націй в листопаді 1978 року. Ті самі установи, разом із організацією туркестанців, оприлюднили в жовтні 1980 року **Меморандум відносно деколонізації Совєтського Союзу**, представлений 35-ій асамблеї ОН. Цим меморандумом ми користувалися в Мадріді як окремим документом та зсилалися на мандат, доручений нам дисидентами.

Ми зустрічалися з делеґатами Америки, Канади, Великої Брітанії, Бельгії, Ірляндії, Голяндії, Франції, Мальти, Еспанії, Данії, Портуґалії, Зах. Німеччини, Австрії, Італії, Швеції, Швайцарії та інших при різних нагодах. Це перша урядова конференція, де групи, такі як українська, мали змогу офіційних контактів з урядовими делеґаціями, дискусувати з ними наші вимоги й здобути їхню підтримку для наших вимог на пленарних се-

іях чи комісіях конференції.

В наслідок висловлених рекомендацій, Марк МекҐвіґен, міністер закордонних справ Канади, у своєму вступі в Мадріді запропонував конференцію експертів для продискутування захисту принципів людських прав та основних свобід, підкреслених у Принципі VII-му Фінального Акту, Гельсінкі, й аплікацію тих прав в т. зв. Кошику III, включно з питанням вільного руху людей. Канадській делеґації доручено більше детально розробити й уточнити мандат та способи переведення таких зборів.

Показалося, що в Мадріді на форумі Конференції для справ безпеки й співпраці в Европі можна було заторкнути проблеми порушення релігійних, національних, культурних та інших прав людини, поруч із принципами людських прав, економічної та мілітарної перевірки. Потрібною була співпраця в зовнішніх акціях із різними організаціями, групами й одиницями, які хоч не в усьому згідні, але намагаються поширити та забезпечити принципи людських прав, і тим самим посилюють загальну акцію.

Справи переслідування й нищення Українських Церков знайшли широкий розголос і зацікавлення серед учасників конференції. Крім матеріялів і інформацій, присвячених цим справам, поширених нашим бюром, дуже важливу працю на тому відтинку виконав Впр. Митрополит Максим Германюк, який провів низку важливих зустрічей із представниками різних урядових делеґацій: Ватиканською, з Ієрархами Еспанської Католицької Церкви; про його перебування в Мадріді появились відомості на сторінках преси. Тими справами в Мадріді також займались представники Українського Католицького Університету проф. Л. Рудницький і Т. Бирд.

Перед відкриттям мадрідської конференції відбулась успішна маніфестація, організована АБН, яка знайшла широкий розголос у пресі. В Мадріді був теж присутній Валентин Мороз.

Незалежно від того, чого можна реалістично сподіватися в наслідок Мадрідської конференції, в інтересі української громади було виступити об'єднано та рішуче в обороні людських та національних прав, водночас рішуче підтримувати так званий «Гельсінкський процес». В часі, коли поміж делеґатами країн західньої Европи зростав песимізм, особливо щодо розв'язки в справах «Гельсінкського процесу», групи такі як українці, Міжнародня Амнестія, «Гільсінки Вач» і інші мотивували специфічні передумови чи вимоги, потрібні для тяглости і в користь «Гельсінкського процесу».

В Мадріді паралельно з урядовою групою діяла американська публічна група, яка підтримувала домагання дисидентів і груп українців, литовців, жидів і інших. Така солідарність поміж різними групами завершилася 23-го листопада оформленням Міжнародньої Асоціяції для Підтримки Гельсінкських Груп, де почесним президентом обрано академіка А. Сахарова, одним із його заступників — засновника Української Гельсінкської Групи Миколу Руденка, а діловим президентом — швайцарського професора Вальтера Гофера.

Ця Асоціяція затвердила «Маніфест» за проєктом ген. П. Григоренка, а також звернення до Мадрідської конференції з вимогою виявити порушення Гельсінкських угод, назвати порушників та забезпечити право громадського контролю щодо виконання урядами гельсінкських зобов'язань. Ця ідея громадського контролю виплинула із пропозиції останнього документу Української Гельсінкської Групи. Там говориться про створення міжнароднього координаційного центру правозахисних громадських груп.

Перша частина Мадрідської конференції за нами. Якщо говорити про вислідн нашої акції — то ціле українське суспільство може бути ними вдоволене. Ми виконали вимоги українських дисидентів і довели до загального відома всі ті порушення Гельсінкської угоди, за які відповідають уряди СССР

і Польщі супроти українського народу. Публічна опінія світу засудила ці вчинки.

Українська солідарна постава виявилася у співпраці СКВУ з усіми тими установами, які входили в склад української групи: Закордонне Представництво УГГрупи, Комітет Гельсінкських Ґарантій Україні — Вашінґтон, «Смолоскип» — Балтимор, Комітет Оборони Національних і Людських Прав — Філядельфія. Українське Інформаційне Бюро в Детройті. Вся наша дія була помітно скріплена синхронізацією наших вимог із вимогами українських дисидентів на засланні. Наша дія була скріплена співпрацею з неукраїнськими групами, які боронили подібні засади й засуджували СССР за їхню політику поневолення. У дружній співдії ми виконали в Мадріді доручене нам нашою громадою завдання. Це наш обов'язок Всій нашій громаді висловлюємо подяку за її підтримку в нашій праці, зокрема малочисельній, але патріотичній українській громаді Еспанії.

Окрема подяка всім українським дисидентам, ген. Петрові Григоренкові, д-р Ніні Строкатій, Леонидові Плющеві, д-рові Володимирові Малековичеві, які активно виступали в Мадріді, бо до їхнього голосу прислухо-вуються урядові чинники й представники преси, радіо, телебачення.

Але успіхи нас зобов'язують. Наша праця незакінчена. Подбаймо про те, щоб і в офіційних постановах Мадрідської конференції були віддзеркалені наші вимоги.

— X — X — X —

В. Маруняк

ДЕЯКІ ЗАВВАЖЕННЯ ДО КНИГИ І. КЕДРИНА

(Закінчення)

...Микола Лівицький найбільш компромісовий щодо консолідації всіх конструктивних державницьких сил» (ст.598,600)

Маємо враження, що після останніх подій навколо Державного Центру УНР погляд автора спогадів радикально змінився, про що свідчить сучасне становище І. Кедрина і його реакція на згадані події. Це стосується не тільки до рожевої оцінки Президента УНР в екзилі, але й до ряду інших осіб, які попали в неласку автора. Що важливіше — це рівнож відноситься до тенденційної аналізи деяких подій нашого політичного процесу 1930-1940-их років, зокрема щодо зродження, виходу на авансцену українського політичного життя ОУН і розколу в ОУН. Безумовно, що І. Кедрин як журналіст і політик, який в тій чи іншій мірі був причетний до них або був безпосереднім свідком тих процесів, має право на той чи інший особистий погляд. Питання тільки, чи він, як відповідальна людина і претендент на ролю історичного свідка, може висловлювати в такій категоричній формі твердження, оперті не на фактах, а тільки на персональних припущеннях, або на свідченнях з другої чи третьої руки. Нам ідеться про оцінку ролі й діяльности революційного підпілля. Тут думки можуть бути поділені. І. Кедрин, як людина, що всеціло була пов'язана з леґальним сектором українського життя в Галичині як чільний співробітник, а згодом редактор «Діла», пресовий секретар Парляментарної Репрезентації в Варшаві й член Екзекутиви УНДО, — не мав і не має (як це можна вичитати між рядками його споминів) позитивного наставлення до нелеґального сектора, не зважаючи на підкреслювані контакти з провідними постатями революційного руху. Це зрозуміло, бо автор споминів по своїй духовій структурі далекий від революційних методів і типо-

вий прагматик. До підпільно-революційної боротьби в Галичині він ставився наскрізь скептично. Він, як можна судити з цілости споминів І. Кедрина, не ладен навіть добачити того, що ця боротьба творить уже сьогодні додатній етап у процесі стабілізації української політичної думки і в процесі активного здійснювання державного її постуляту.

Були — ясно — хиби й помилки не тільки в практичній постановці революційної дії, а й недотягнення в ідеологічному спрямуванні. Але годі не добачувати, що з перспективи 40 років революційне підпілля в формі УВО й ОУН було рухом вперед, а не тупцюванням на місці леґального сектора, неминучим етапом політичного зросту й дозрівання, без якого політичний профіль наступних ґенерацій був би не такий, як сьогодні. Ніні ніхто вже не може заперечувати позитивного вкладу тоді єдиної ОУН в українську національно-політичну дійсність, в процес кристалізації політичної думки й у формування політичного профілю сучасного українця. Це питання не ідеологічного підходу, а тверезої оцінки пройденого минулого.

Інший приклад легковажного твердження автора, що намагається представити справжню суть подій у викривленому дзеркалі:

«Я тверджу, що того не було б (йдеться про розкол в ОУН —прим. моя), якби тоді на еміґрації (в Кракові — прим. моя) опинилися були люди того морального авторитету, що Дмитро Левицький, Остап Луцький, Володимир Кузьмович, та коли б головою ПУН був Євген Коновалець» (ст. 185)

Твердження більш ніж сумнівне, навіть для тих, хто перебував на дальших периферіях подій в ОУН. Очевидно, що обставини розколу в лоні найповажнішої перед Другою світовою війною політичної української сили, яка єдина могла сказати своє слово (не вирішальне, але таки відчутне) до тих подій, що зависали над цілим комплексом Сходу, насвітлюють обидві сторони по-своєму, і мабуть жодна з них — з тих чи інших причин — не попадає в суть проблеми. В цих рядках не місце на ширше з'ясовування тієї всенаціональної болячки. Мабуть найбільш критично і з великою дозою відповідальности підійшов до цього питання Р. Лісовий у своїй праці «Розлам в ОУН. Критичні нариси». Підхід І. Кедрина характерний не лише неглибокістю трактування самої проблеми, а й відсутністю докладнішої поінформованости. Для нього суть проблематики не так у конфліктному питанні поколінь, не в змінах політичної структури суспільства і в категоріях думання взагалі, — а далеко простіше: відсутність моральних авторитетів і нездібність наступника Є. Коновальця. Тут І. Кедрин глибоко помиляється, бо радикальна різниця в поглядах між ПУН і його галицькою експозитурою, пов'язаною з приходом нової революційної ґенерації, на принципові питання визвольної політики, а головно — щодо стратегії й тактики дії ОУН на ЗУЗ — дуже рельєфно зарисувалися ще за життя полк. Є. Коновальця.

Тому перекидання вини за розкол на його наступника на пості голови ПУН це — свідоме викривлення дійсного стану, легковажне трактування дійсности або прямо злісне обвинувачення без доказового матеріялу.

Не менш несерйозне твердження з уст досвідченого політика, поінформованого журналіста — наступне:

«Якщо ми всі помилялися щодо Німеччини Гітлера, то найбільша вина в тому... тих видатних членів ОУН, які роками жили в Німеччині й не поінформували української політичної верхівки» (ст. 294).

Таке твердження, що пахне дешевим вибілюванням свого табору за рахунок інших, зокрема дивно звучить з уст журналіста з «широкими зв'язками і знайомствами», головно тоді, коли існування «Майн Кампф-у» не було більшим секретом для польсько-

го чи жидівського політичного світу, коли ця націонал-соціялістична біблія політичних плянів мала вже кілька видань і коли існувало вже скорочене видання книжки чеською мовою.

І тут ми знову при характерній для І. Кедрина слабості: при надто суб'єктивній оцінці деяких видатних постатей нашого минулого. До тих людей належить перш за все постать полк. Андрія Мельника.

Перед тим, як займатися оцінкою І. Кедрина полк. А. Мельника, зацитуймо цікаве місце з книги «Життя — події — люди»:

«Міряти їх (політичних діячів 1918-21 років — прим. моя) мірилом нинішнього світогляду, нинішньої української зрілости, знецінювати того чи іншого тодішнього українського діяча й гудити його — не тільки негарно з погляду моралі чи сантименту, але й невільно з погляду історичної правди . . . Кожну історичну подію найкраще оцінювати з перспективи часу» (ст. 66).

Безсумнівна правда! Але її, як кожну правду треба застосовувати не тільки до інших критиків історичних уже подій, але й до себе. Дарма, що із випробуваною тактикою «спочатку погладити, а потім вдарити», автор споминів зараховує полк. А. Мельника до «найвидатніших поруч Є. Коновальця лідерів революційного підпілля», хвалить його особисту культурність, товариські форми, інтеліґенцію, але дає йому нищівну оцінку як політичній постаті. Для І. Кедрина полк. А. Мельник став жертвою, на якій, як на громозводі, можна виладувати свою наелектризовану нехіть і, покидаючи будь-які етичні норми, пропонувати читачеві в такій декваліфікуючій формі оцінку політичної постаті. Досі ми не перевірювали, чи така критика появилася з-під пера І. Кедрина за життя полк. А. Мельника, не знаємо, в чому справжня причина такої оцінки ролі полк. Мельника, не знаємо тонкостей персональних взаємин між Кедрином і покійним головою ПУН, але знаємо, що тут автор споминів опинився не тільки на моральному, але й політичному дуже тонкому льоду.

Пропонуємо читачеві головні цитати з книги І. Кедрина про полк. Андрія Мельника:

«Мій погляд, що інж. А. Мельник до такої ролі (пост голови ПУН — прим. моя) не годиться, виявився правильним. Я певний, що коли би жив Євген Коновалець, ніколи не було б дійшло до розламу в ОУН в перших місяцях 1940 року і тим паче не було б дійшло до трагічних розрахунків всередині ОУН, внаслідок чого вигинув цілий гурт видатних діячів ОУН». (ст. 307).

«Не маючи ані громадсько-політичної гнучкости, ані персонального авторитету свого попередника на тому пості, Євгена Коновальця, будучи, може, простолінійнішим за Коновальця, проте неприступнішим і менше досвідченим, став на принциповому становищі авторитетної системи в ОУН» (ст. 351).

«Має значення тільки те, що А. Мельник, людина кристального характеру, справжній вояк-патріот, не годився до тієї своєї нової ролі» (ст. 363).

«За своєю вдачею, знанням людей і відносин, за браком того персонального авторитету, що його мав Коновалець, який діяв на оточення силою своєї індивідуальности, за браком тих зв'язків із чужинецьким світом, що їх мав Є. Коновалець, полк. А. Мельник (тут приходить ціла низка персональних компліментів щодо характеру й зовнішности А. Мельника — прим. моя) . . . страшенне мовчазний, не мав даних на керівника великої націоналістичної організації з підпільно- революційним минулим та революційною настановою на майбутнє».

А щоб читачеві не дати отямитися — тут же І. Кедрин додає: «Також після Другої світової війни. . . не мав даних на керівника великої політичної партії. Від його імени цілий той націоналістичний табір дістав назву «мельниківців», але — ніяк не ображуючи пам'яті того справжнього во-

яка-патріота — обмеження поваги й значення того політичного табору, сучасні внутрішні течії та суперечки в цьому — те безумовно наслідки невдалого вибору наступника Є. Коновальця на становищі голови ПУН.» (ст. 392-393).

Гадаємо,що більш суб'єктивного й персонально зафарбованого осуду політичній постаті не можна дати.

На щастя, як залюбки іронічно говорив ген. М. Капустянський, один із найближчих співробітників полк. А. Мельника, — «погляд цікавий, але не єдиний». Є свідчення людей, які докладніше знали полк. Мельника і свідчення яких перебувають поза межами будь-яких персональних ноток: Осип Навроцький, Борис Мартос, Євген Маланюк, Юліян Вассиян, Митрополит Мстислав, Євген Онацький та ряд інших, а з чужих Франсуа-Понсе. Всі вони йдуть у принциповий розріз із твердженнями І. Кедрина...

Поза свідченнями існують незаперечні факти, які мають ще більшу переконливу силу. Їх можна подати більше, але ми обмежимося лише до чотирьох головних:

1/ У місяцях, коли загрожувала цілковита балканізація українського політичного життя після розламу в ОУН, український світ може завдячувати в першу чергу полк. Андрієві Мельникові, що до цього не дійшло. Відомо, що полк. А. Мельник був гострим противником проливання братньої крови і тому категорично заборонив будь-які відплатні акти.

2/ Наприкінці 1944 року, під час творення т. зв. Українського Комітету всі найвидатніші тоді представники українського політичного життя (Андрій М. Лівицький, Степан Бандера й Павло Скоропадський) виделеґували до провадження німецько-українських переговорів якраз полк. А. Мельника. Полк. А. Мельник представив спільні вимоги, серед яких на перших місцях були домагання, щоби Німеччина зреклася будь-яких претенсій на українські землі, щоб українську визвольну справу не пов'язувати з Комітетом Визволення Народів Росії ген. Власова і щоб переговори з німецького боку провадили представники Міністерства закордонних справ, а не Гіммлер. Після відкинення українських домагань німецькою стороною полк. А. Мельник покинув Берлін, а переговори перейшли з політичних до громадських рук.

Факт, що речником тодішнього спільного політичного українського фронту був полк. А. Мельник, а не хтось інший, мусів бути відомий І. Кедринові як заанґажованому журналістові, і він мусів призадуматись над підґрунтям такого рішення. Очевидно, що «особиста культура, бездоганність товариських форм і знання німецької мови» тут не при чому. Мусіли бути далеко поважніші причини доручати якраз полк. А. Мельникові таку не репрезентативну функцію, а ставлення передумов, про які було наперед відомо, що їх німці не приймуть, бо вони перекреслювали німецьку ідею політично оформити рекрутування «гарматного м'яса». В таких критичних обставинах, коли валиться не тільки імперія, а й ціла ідеологічно-політична плятформа, замало було особистої відваги як критерія персональної оцінки (яку так високо цінує якраз І. Кедрин при не надто вдалій спробі аналізувати акт 30 червня 1940 (ст. 400), всупереч своєму декляративному переконанню, що «єдиним критерієм правильности чи неправильности політичного акту є його практичний вислід») — а треба було чогось більшого — дипломатичної здібности, правильної оцінки ситуації й переконливої аргументації свого становища.

3/ Видатна роля полк. А. Мельника і його найближчих співробітників при реорганізації Державного Центру УНР 1948 року на базі консолідації всіх діючих тоді політичних сил. Хто знає закулісся попередніх переговорів, тому не треба доводити, що без розуміння важливости Державного Центру як символу тяглости української державної думки, без резигнації з де-

яких організаційних прероґатив полк. А. Мельника та його оточення й без активности ОУН у цій галузі консолідаційні заходи увінчалися б відносно швидким успіхом. Про категорії політичного думання полк. А. Мельника свідчить і те, про що І. Кедрин може й не знати: що в ім'я всенаціонального порозуміння полк. А. Мельник перебрав на себе відповідальність за послаблення ОУН, бо в наслідок приступлення ОУН до реорганізованого Держ. Центру УНР значна кількість видатних і заслужених членів ОУН вийшла з організації або пішла в суцільну пасивність.

4/ Додавши до цього ініціятиву полк. А. Мельника при створенні СК ВУ, цілу низку його заходів, у яких ставилося всенаціональну доцільність понад моментальне добро очоленої ним ОУН, його моральний авторитет навіть серед ідеологічних супротивників, послідовність політичної лінії, — матимемо приблизне уявлення про те, що із смертю полк. А. Мельника український політичний, громадський і культурний світ втратив понадпересічного політичного лідера, а не тільки, як хочеться бачити І. Кедринові, «людину кристального характеру й бездоганних товариських форм.»

Про слабість арґументації І. Кедрина засвідчують теж такі (дрібничкові для розумного читача, а важливі для автора споминів) деталі як те, що він неприховано бере за зле полк. Андрієві Мельникові ту обставину, що полковник не заявив Кедринові, що він виїжджає за кордон з метою перебрати головство в ПУН. Такий арґумент для вдумливого читача позбавлений усякого глузду й не промовляє про глибше розуміння І Кедрином підпільної доцільности. Може в цьому тактичному «недовір'ї» до особи автора спогадів криється одна з причин пересичених висловів І. Кедрина на адресу полк. Мельника. Коли так, то це свідчить про слабість характеру, не полк. А. Мельника, а когось іншого. . .

Ми далекі від припущення, що люди, які сидять на задніх лавках політичної ієрархії, мусять неодмінно таїти стилет у своїй тозі. Але, узглядноючи, наприклад, 15 сторінкову розправу І. Кедрина з його шефом у щоденнику «Свобода» А. Драганом, не можемо позбутися враження, що чисто людські слабості автора споминів «Життя-події-люди» можуть бути передумовами його оцінок і характеристик. А це недобре, бо надто яскраве наголошування персонального моменту, що пробивається в багатьох місцях книги, належать до тих елементів, які викликають застереження читача й обнижують вартість безумовно цікавих споминів ред. І. Кедрина.

(Хай буде вічна слава Тобі Господи що Ти зберіг нам досі в живих не «кадильника», а **високо-культурного й патріотичного та справедливого рецензента**. — Примітка складача).

— X — X — X —

ПРОСИМО ВЕЛЬМИШАНОВНИХ ПЕРЕДПЛАТНИККІВ, ПРИСЛАТИ СВОЮ ПЕРЕДПЛАТУ ДО КІНЦЯ ЖОВТНЯ ЦЬОГО РОКУ.

Адміністрація

Ніна Михалевич

ПОВОРОТ ДОДОМУ

Для відзначення 40-ліття геройської боротьби українського народу з двома займанцями під час Другої світової війни подаємо, в скороченні, спогади учасників акції ОУН в Україні на протибольшевицькому та протигітлерівському фронтах.

Колеґія Історичних Матеріялів У. Н. Руху

Наша подорож до Києва в кінці осени 1941-го року, в час Другої світової війни, була — не зважаючи на небезпеку — вимріяною казкою, якою жилося всі довгі роки на чужині.

Минуло з того часу вже сорок років, а здається, ніби відбулось усе це тільки вчора. . .

Того року, в кінці весни у нас народилася друга донечка,а старшенькій тоді було сім років. Пригадую, як, залишившись у Празі сама з дітьми (бо мій муж Михайло вже тоді був в дорозі «на Схід»), я вже не могла ні про що думати, як лише про ту вимріяну довгими роками хвилину від'їзду з осоружної чужини назад ДОДОМУ.

Нарешті та хвилина стала дійсністю. В кінці жовтня 1941 року ми втрьох нарешті могли вирушити до Києва. Невже це дійсність? ! . . .

Мама хвилювалася, рада б нас не пустити: з дітьми, майже на самий фронт «блискавичної війни»! Але, побачивши мою дику радість, не в силі була мене стримати. Нарешті, величезний кошик напаковано продуктами . . .

Ані почуття н е б е з п е к и, страху, якихось непереможних непередбачуваних труднощів — не було жодного. Була велика світла радість повороту д о д о м у і свідомість, що зможу свої сили й уміння віддати своїй Батьківщині, що ось і діти наші ростимуть УДОМА. . . .

До Кракова доїхали ми добре. В Кракові я мусіла зголоситись до друзів з ОУН, там дістати перепустку до Львова, а у Львові — вже далі до Києва. . . .

До Львова ми приїхали вранці. Пізнє осіннє сонце спромоглося лише лягти холодними багряними смугами на тяжкі, низькі хмари. Земля припорошена свіжим снігом. Було похмуро, зимно й вітряно. Війна вже залишила свої руйнуючі сліди на вулицях міста. Відчувався недалекий грізний фронт. Але вже ми були ніби вдома, й уся істота якось випростовувалася, набиралась певности.

Десь пополудні вже (діти цілком вимучилися) забрав нас до себе один із друзів. Жив він із родиною на краю міста у власній хаті. Були це молоді дружні, енерґійні люди, мали двох дітей. До нас поставилися дуже гарно й примістили нас в одній кімнаті.

Подорожувати з дітьми взагалі — це бути зв'язаним по руках і ногах, а в ТОЙ ЧАС то це таки, мабуть, було безумством. Але я тим не переймалася. Якось для мене не існувало труднощів, я була тільки невимовно щасливою, й мені хотілося якнайшвидше вирушити далі... Саму з дітьми мене не хотіли пускати, бо на цьому відтинку дороги — від Львова до Києва — було таки небезпечно. Тому вирішили, що я мушу почекати на двох друзів, які також мали дістатися на Схід.

Дістаємо доручення, перестороги й пояснення. Міцні, дружні потиски рук і — «побачимось у Києві!»

Діти поснули:одне на руках, друге притулившись до мене. У вагоні темно, лише поблискують вогники цигарок. А за вікном густа пізньоосіння ніч. Не видно нічого, але чути — ось тут всюди, навколо — Батьківщина, і в свідомості — досить неможлива думка (бо жилося на чужині): ось тепер ви, німаки, опинилися на чужині, а ми — у себе в д о м а !

Здається, у Фастові ми мусіли пересідати. Ще глибока ніч. . .

Близько перед ранком подали нарешті потяг і ми вирушили далі Збудив нас поштовх вагонів із грюкотом у буферах — біля якоїсь зупинки. Вже зовсім розвиднилося. До нас підійшов Левко: «Ми вже в Василькові. Тут остання, передбачена пересядка — і вже зовсім скоро — Київ. Ходімте, треба вигрузитися».

Васильків, очевидно, його околиця, що прилягає до двірця, зробив гнітюче враження . Хати старенькі, ні огорож, ані садків. . . Люди одягнені вбого, достатків, видно, нема. Дехто сторонився, дехто, побачивши в нас чужих людей, охоче підходили до нас, розпитували. Нарешті, ми дійшли до невеличкої міщанської хати, в якій привітні господарі, одразу зрозумівши ситуацію подорожніх під час війни та ще з двома дітьми, завели мене до кімнати, дали можливість переповити Оленку, трохи спочити, а самі взялися за готування вечері. Левко, полагодивши справу нашої дальшої подорожі до Києва, повернувся до нас теж. Його оточили сусіди господаря, що, почувши про приїжджих, виповнили хату. Запитам не було кінця-краю. Далеко за північ залишили вони хату.

Другого дня, зовсім раненько, ми вже мусіли бути готові вирушати. До Києва вже їхали з Василькова військовими вантажними автами.

Машина зупинилась на передмісті Києва, і нас трьох (мене з дітьми) висадили. . .

Отже, ми приїхали до Києва, і це він перед нами — наш Київ. Старий, мовчазний, ґордий і ніким не подоланий Київ. Столиця нашої Батьківщини, за яку і для якої велося стільки жорстоких битв протягом цілої нашої історії. Це ж ВІН. Знову розбитий, розшматований, та все одно — прекрасний і непохитний!

Я ще не думала, що нам робити, як рушити далі. . . .

Мене всю полонило зворушення й тривожна, смутна радість-туга. . . Не можна передати словами те почуття, що огорнуло мене у стіп рідньої Столиці, яка ще курилася димом незгаслих пожеж цього холодного, сірого, суворого й непривітного дня. Ця тривога не тривала довго, бо ось я помітила старенького візника, що доїхав до кінця вулиці й повертав кудись свого «рисака». Я підбігла до нього й попросила, щоб він відвіз нас на подану адресу. Старий, ще мабуть «ізвощик» із дореволюційних часів, лише перепитав адресу й підїхав до дітей і клунків, щоб їх забрати. Ми навантажили наші гаразди, розмістилися самі й потряслися у старій бричці, яка, разом із господарем і конем, не одно мабуть перебачила й пережила. Візник, радий що натрапив на свіжих людей із Заходу, почав ділитись гірко наболілими вражіннями з часів «раювання». Оповідав про себе, свою родину й свого коня, як він мусів не раз їх усіх ховати й рятувати від голоду. Дідусь, бідолаха, немало натерпівся. . . .

Раптом, цілком несподівано, зустріли мм татка, мого Михайла. Поспішав кудись, як і всі тоді, — пішки, заклопотаний і ледве почув, як ми його кликали. Підбіг до нас, вискочив на приступку візка, і так ми доїхали до мешкання на «Пушкінській», яке Михайло дістав для себе й для нас від Міської Управи. В той час із помешканнями було дуже тяжко. Це було недалеко від центру міста, який в наслідок вибухів мін, бомбардування й підпалів лежав у руїнах. Наше мешкання було в глибині двору на другому поверсі.

Помешкання складалося з чотирьох кімнат із кухнею й убиральнею. В одній кімнаті ще мешкала якась місцева жінка. Ми мали дві, а найбільша стояла порожньою. Високі вікна завішені чорним папером — затемнення від ворожих літаків. В ті часи ціла Европа була так удекорована. Електричного струму не мало ціле місто, вистачало його лише для німецьких штабів та їхніх установ. Води теж не було. Водопроводи або потріскали від морозів або знищені бомбами. Лише в деяких дворах, де були помпи, можна було дістати воду.

Першого ж вечора до нас поприходили сусіди, і ми довго сиділи, оповідаючи про життя за кордоном, про нашу еміґрацію в Чехії й Франції, про війну. Люди, що завітали до нас, прагнули довідатись якнайбільше — геть чисто все, що діялось у світі за довгий час їхньої примусової ізоляції від зовнішнього світу. Одна жінка, що жила з сином у цьому дворі, запропонувала, що допоможе нам, буде щоранку приходити й доглядати Лесю, але лише до полудня. Це власнне й уможливило мені взятися до роботи, за яку мусіла братись.

Перше засідання Жіночої Секції, на якому ми були присутні поруч киянок, відбулося в Міській Управі. На ньому обговорювалися справи допомоги населенню, опіки над дітьми, шкільництва. Мене було прикріплено до шкільництва. На жаль, я не мала змоги всеціло віддатися довіреній мені ділянці, але я намагалася, в силу моїх спроможностей, якнайбільше зробити. Зранку, нагодувавши дітей і залишивши їх із нянею (Ірина ще не ходила до школи, бо . . . школи ще не функціонували), пів дня я віддавала на полагоджування різних справ: відбувала зустрічі з місцевими людьми в справі шкільництва й виховання. Це все відбувалося на терені Міської Управи міста Києва в бібліотеці, в школах і дитячих садках, де доводилося бачитися й обговорювати справи з висококваліфікованими фаховими силами.

* * *

. . . Останній раз перед цією війною я була в Києві 1918-го року, за Визвольних Змагань, коли місто переходило «з рук у руки». Кидалося в очі що тоді, коли населення Києва мешкало в тих самих, ще дореволюційних будинках, для себе влада й партія понабудовували великі споруди, часом для того навіть руйнуючи наші національні й історичні святощі, такі, як Михайлівський собор. . . Скільки пережив наш старий, аж сивий Київ! Ось і зараз: у руїнах, без води, без світла, холодний і голодний, затягнений жалобою чорного паперу на всіх вікнах. . .

Молоко для Лесі приносила через замерзлий Дніпро жінка з Дарниці. Мусіла його нести потайки, якось майстерно замасковане великою хусткою на плечах, щоб не побачив німак. На мостах німці виставляли вартових, які переймали людей, що несли киянам з села харчі, й усе від них забирали. . . Зима ж була дуже люта. Вулицями лежали великі замети снігу. Не легко було нести клунки до міста. Але селяни з околиць Києва, не зважаючи ні на що, якось ухитрялися проносити мешканцям Столиці харчі й тим дуже допомагали нам. Часом можна було за неймовірні ціни, або просто в обмін за речі купити або виміняти щось на базарі. Але то траплялось рідко й із великим ризиком, бо німаки влаштовували «облави», людей розганяли, а купно-продаж безцеремонно грабували. З продуктів можна було купити пшона, яке мірялося шклянками. Теж — сушену тараньку. . . .

Отак і жили. Але це ж усе діялося ВДОМА і мабуть тому сприймалося так завзято-вперто як щось «тимчасове» . . . Головне ж — не дивлячись ні на що — підтримувала свідомість, що ми ж на рідній землі, й завжди зроджувалась впертість до змагання з труднощами . . .

В чергах біля води, чи за хлібом, або в їдальні можна було почути багато цікавих речей. То не оповідалось вам, як людині приїжджій, коли можна й перебільшити й пофантазувати в той чи інший бік. Ні, це ж люди стояли в черзі й просто ділилися новинами й думками із сусідами, своїми людьми, з якими не одно разом пережили протягом багатьох років. Ділилися враженнями сучасними, згадували минуле. А в чергах стояли всюди. Як відводила старшу дочку на Трьохсвятительську, брала з собою відро і де можна було роздобути води — ставала в чергу біля помпи. Простоювалось довго. . . . Скільки перехвилюєшся за той час за Лесю, яка не раз лишалася в хаті самісінька. . .

Жінка з Дарниці, яка приносила нам молоко, одного разу оповіла, як вони всі — і молодиці, й старі — відразу після відходу большевиків узялися прибирати, приводити до порядку свою церкву, яка довгі, довгі роки стояла не прибрана, занедбана, без ікон. . . . (Люди їх поховали!) Вона не могла приховати глибокої й щирої радости, що от — «панійко, я ж усі ікони, всі рушники зберегла. Всі їх тепер повитягала, порозвішувала, як із діда-прадіда в хаті було. І церкву нашу, панійко, ми всі гуртом хіба ж так прибрали! Прикрасили. Усі позносили ікони, рушники!» . . . Ось воно . . . Ось СУТЬ, зміст духовости нашого народу. Ось де його сила! . . .

Скільки радісної статечности в тих простих, щирих словах тієї жінки! Це ж вона — не ради «заробітку» (тоді дуже умовного!) в заметіль, в мороз, знаючи нсбезпеку переходу льодом через Дніпро. приносила для Лесі молоко. . . Мимоволі згадалося, як у 1917-му році, ми втрьох (молодший брат, кузинка і я) ще малими самі бігали під кулями перестрілок кудись далеко по молоко для мого молодшого брата, що тоді ще був у пелюшках. . . .

• • •

Адміністративне життя в Києві потроху налагоджувалося. Гірше було в ділянці господарській. Але й там ніби йшло на поліпшення. Ми ж усі «з головою» поринули кожний у свою ділянку праці. Час від часу збиралися в Міській Управі для звітувань про пророблене і для обговорення ситуації й визначення дальших завдань. У школах почалася, після довгих переконливих домагань перед новими «господарями», наука. Деякі школи навіть мали гарні, уцілілі приміщення. В деяких школах удалося влаштувати інтернати для учнів. Пощастило виклопотати для шкіл паливо. Було його обмаль, і в школах було зимно. При деяких школах зорганізували дитячі садки. Найгірше було з підручниками. Довелося потратити багато часу й добре находитися, щоб хоч щось зробити в цьому напрямку.

Большевики понищили усі добольшевицькі підручники. Їхні ж були призначені для прищеплювання комуністичного світогляду. . . Виявилося, що дехто з учителів мав у себе трохи перехованих матеріялів, ще не затруєних советською догматикою. Навіть один визначний мистець, виявилося, зумів переховати портрет Симона Петлюри, мальований за часів Української Народньої Республіки! Мені треба було налагодити справу виховного матеріялу для дітей, якими ми, звичайно, «на заході» користалися для програм дитячих імпрез. Треба було підібрати матеріял для інсценізацій: вірші, пісні. Мені порадили звернутися до відомого музиколога-композитора. Ці мої відвідини професора залишилися в пам'яті й до сьогодні.

Коли я прийшла до нього, професор сидів у кімнаті в пальті і щось писав. Велика, висока кімната вся вщерть, від підлоги до стелі, виповнена полицями з книгами й нотами. Між ними тільки двері. Посередині стіл. І на ньому повно книжок, рукописів. Між ними загублено стояла склянка давно прохололого чаю. Професор зустрів мене привітно, хоч в очах, як майже у всіх у той час, промайнуло почуття настороження й недовір'я. Але коли довідався, в якій справі я прийшла до нього, уважно вислухав і радо дав потрібні вказівки й поради. Вже коли я відходила. затримав мене і сказав, що як тільки мені ще щось буде потрібне з ділянки музики й співу, щоб завжди звернутися до нього. Але не довелося мені ще побачити професора: невдовзі після того Київ потрясла вістка. що професора було замордовано в його помешканні під час роботи, при тому самому столі, за яким м и п л я н у в а л и т а к у ц і к а в у й творчу працю. Відходячи від професора. я навіки винесла в своїй душі образ постаті, схиленої над столом із рукописами, між високими стінами-полицями, виповненими книгами. Ніщо не може перешкодити людині, яка все-

ціло присвятилась улюбленій праці. Праці, повної чарівного, глибокого змісту. Творчій праці, якій присвячена вся істота, ціле життя.

В справі інсценізацій і літератури, я знала, до кого звернутися. В цій справі я вже була кілька разів у редакції «Літаврів» — у Олени Теліги. Якраз із Оленою я мала обговорити всю справу творів живого слова для сконкретизування на рідному терені тієї роботи з дітьми, підготову до якої переводилося ще в Празі. В чеській Празі ми вже були почали підбирати, під керівництвом Ольжича, матеріяли для дитячих видань і для дитячих імпрез, виконуваних самими дітьми. Це були п'єси, деклямації, пісні.

Твори до цього підбирались глибоко-національні, не засмічені чужими нашому народові світоглядами. Багато писалося прекрасних речей у той час сучасними поетами й письменниками. Такі імпрези, організовувані на початках Жіночою Радою, а пізніще гуртком молоді «Пу-Гу», мали великий успіх і давали великі, позитивні наслідки в ділянці виховання доросту на чужині. В той спосіб ми хотіли поставити цю роботу з дітьми в школах Києва. . . А в Олени сходилися всі нитки з діяльности мистців живого слова. Бож Олена була головною редакторкою «Літаврів» Вона була тоді в Києві головним мотором серед творчих письменницьких сил. Мені хотілося, щоб мистці слова дали зрозумілі дітям твори, які допомогли б УСВІДОМИТИ всю красу своєї Батьківщини, багатство просторів рідної землі, подих волі. Отже, в справі літературної творчости для дітей я й бувала в Олени. А вона ставила цю справу на порядок денний літературних засідань, на яких, разом із творчим активом письменників,це завдання обговорювалося для переведення в життя.

Часом все ж таки ми з нею не стримувалися і крадучи «вільні» хвилини в суворої кипучої діяльности й дійсности, гаряче, з захопленням перескакували на інші, актуальні теми. А їх перед нами ставило життя багато! Цікавих, пекучих, життєвих тем. Ми ж бо — після стількох років еміґрації — ось знову в нашому КИЄВІ, ВДОМА, в УКРАЇНІ! Поки ми були на чужині й жили на становищі еміґрантів, — у країні з демократичним ладом, тут наш нарід страждав в умовах тоталітарного, ворожого режиму, в умовах терору. І ось на наших очах — ця система валиться: Червона армія відкинута вже за Харків, у самій Москві оголошено стан облоги. . . І хоч десь глибоко, глибоко — в самому куточку душі — не вірилось у можливість перемоги над окупантами України й за цієї війни, все ж ціла істота проміняла н а д і є ю. Ця надія давала нам непоборну силу, таку необхідну тоді — в часах суворости прифронтового життя — організовування, всупереч ворожому наставленню «визволителів», ВЛАСНОГО адміністративного, економічного й культурного життя країни. Перепон було забагато. Але вони нас не зупиняли.

Ні голод, ні холод, ні півтемрява не могли нас зупинити. Заборони німецької військової влади ми вперто намагалися перемагати. Це було тяжко, й не завжди нам щастило. Занадто багато ми мали ворогів — большевики зуміли міцно обсадити «своїми людьми» Київ і цілу Україну. А вони ні перед чим не зупинялися; намагалися навіть руками німців нищити активні сили нашого національного відродження. В той час напруженого, небезпечного життя навіть дітлахи мої, не зважаючи на такі ненормальні умови життя, не хворіли й не каверзували, й ніби відчуваючи ситуацію й вимоги часу, несли також частину своєї допомоги нам усім.

Останній раз я була в Олени на початку лютого 1942. Ще лютували морози, й вулиці були закидані снігом. Зима ще повноправно володіла країною. Але того дня звідкілясь вирвавсь і прилинув до Києва вологий, вже з краплиночками тепла пустунвітер, вітер, що обвівав зі всіх боків: ізпереду, просто в обличчя, а то ви-

хопиться десь із-за рогу будинку. І майнула чомусь думка: це ж той вітер, що з цілої України: і з-над Чорного Моря, й зі степів, і з лісів, і з далеких Карпат... Прилетів до Києва з вістками, з жалем, турботами й радощами.

І здавалося, що вся Україна зараз оцим вітром припала до стіп свого Батька-Києва... Припала й жаліється, чекає слова розради...

З Оленою ми того разу ні про що інше не говорили, як тільки про наш нарід, про Київ, про долю народу. Про вітер, що приніс нам сюди у скутий морозом і жорстокістю нових «господарів» Київ ледь помітний подих весни з цілої України. Нам так тоді хотілося вірити в НАШУ перемогу вже тепер, ось ще за цієї війни... Виглядів на неї ж було занадто мало.

Олена в той день була чимось заклопотана. Це був короткий момент, коли ми лише вдвох із нею в холодній, високій кімнаті редакції, до вікон якої заглядали дві засніжені ялини, встигли обмінятись так довго стримуваними у повсякденних клопотах пережитим і сподіваним. Радість і неясна тривога панувала тоді над нами. Це був останній мент разом із Оленою. Бо вже поприходили до неї з різними справами, і я теж мусіла йти на побачення до іншої установи. Збірка віршів для дітей ще не була готова, хоч уже призбирався гарний матеріял, і Олена обіцяла припильнувати, щоб він якнайшвише пішов до друку.

Останній раз за нашого побуту в Києві, коли Жіноча Секція зібралася в Міській Управі, була винесена постанова перевести по цілій Україні збірку для допомоги ДІТЯМ. Але в реалізації цеї постанови я вже не брала участи. Почалися арешти. Олена з її Михайлом, Рогач, Ірлявський, Чемеринський вже були заарештовані. Дуже скоро після перших арештів, цілком неочікувано й несподівано у нас з'явилося в дворі вантажне авто, в якому приїхав Ольжич з наказом: за кілька хвилин навантажитися й негайно виїхати до Львова!

Боже мій!...

Я тільки зціпила зуби. До моєї свідомости мусіло дійти оте болюче «ми мусимо знов кидати Київ»... І ще: «Під час незакінченої боротьби людина не належить собі й мусить підлягати наказам». Тяжко мені було в той мент це усвідомити. Я ж бо так твердо постановила собі — більше з Києва НЕ виїздити...

Ще кілька моментів з тогочасного перебування в Києві: пригадую, як ми їздили з керівником шкільництва на перший день Різдва — десь далеко, аж за Подолом до школи, куди нас було запрошено на Різдвяну програму. Це була така далека подорож! Після останньої трамвайної зупинки їхали ми ще довго засніженим полем у санях, запряжених малим селянським конем. Школа мала при собі інтернат, в якому жили діти-учні. І діти, й будинок утримувалися дбайливо, чистенько. Навчання потроху налагоджувалося, лише все ще відчувався брак підручників. З програмою діти вив'язалися добре. Після неї кожне з дітей дістало подаруночок, а виховательки після гостини для всіх ще перевели з дітьми різні гри.

Пригадую теж переповнену вщерть Андріївську Соборну Церкву під час панахиди по 395-ти розстріляних большевиками під Базаром. Це був урочистий здвиг. Спочатку була відправлена панахида на місці розстрілу — під Базаром — за участю величезної маси людей зі всіх довколишніх сіл. Була така маса людей, що німці перелякалися й мусіли туди стягнути якусь військову частину «на всякий випадок». Після урочистостей, зворушливої відправи на місці розстрілу, було взято грудку землі з місця їхнього розстрілу, щоб естафетою її доставити до Києва. І щойно коли звідти принесли до церкви цю землю — почалася урочиста панахида в Андріївському Соборі. Нарід і тут своєю присутністю (люди стояли теж на вулиці) задемонстрував глибоку пошану до тих, які в нерівному змагові не вагаючись віддали своє життя за Україну.

Таким і залишився він — наш Київ

— у моїй душі, як величний храм, у якому хочеться молитися. Для якого живеш. За який не завагаєшся піти на смерть.

Київ. А навколо — Україна. Тоді Україна, здавалось, уся була наїжачена багнетами...

У дворі стояло вантажне авто і нетерпляче чекало поки ми одягнемо й зберемо дітей, щоб нарешті можна було рушати... А ми свідомо відтягали цей мент.

Це вже в третій раз виїзд із Батьківщини на еміґрацію... Чи витримає людина ще й цей раз виїзд з Батьківщини на чужину?!

Далеко цього разу закинула нас доля. А ще й із дітьми. В таку далеку чужу чужину... Але... КИЇВ — ось тут. В НАС. І так хочеться, щоб він був і в душах усіх дітей наших.

— × — × — × —

О. Жданович

НА ЗОВ КИЄВА

(ОЛЕНА ТЕЛІГА; ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ)

Олена Теліга, як поетка і як революціонерка, як людина взагалі й як жінка зокрема — це ціла епоха в українському житті. Змалювати явище після його закінчення, без історичної, чи часової перспективи незвичайно важко...

Шалена війна й жорстокі змагання з німецьким окупантом переорали до невпізнання українську дійсність. Взагалі змінився світ. Надто прозаїчні будні, небувала важка боротьба за голе існування роблять просто незрозумілим той стиль, який був властивий життю й цілій істоті Олени Теліги...

В цьому короткому нарисі хотілось би подати кілька фактів і загальних рис цієї великої, ще не оціненої постатті, як скромний вінок на могилу героя. Героя в тому значенні, як його розуміє великий Карляйль — як формуючого чинника, як чинника, що кладе печать свого духа на свою добу й лишається провідним ідеалом для наступних поколінь.

Батьком Олени Теліги був Іван Шовгенів, талановитий інженер, чи не найвизначніший український спеціяліст у галузі гідротехніки, професор Київської політехніки, міністер Української Держави та ректор Подєбрадської Академії.

Від цього батька й матері, що походила зі старої священичої родини з пooраного ярами Поділля, народилась 21 липня 1907 року в Петербурзі Олена Шовгенівна.

Це була дуже здібна, виняткoво жива й амбітна дитина...

Перші роки дитинства були справді радісні й безжурні. В обставинах заможного батьківського дому, в товаристві старших братів своїх, під опікою ґувернантки, що вчила чужих мов, улюблениця батька — росла Олена Шовгенівна...

Світ казок і забав, а згодом школа абсорбувала її уяву й мозок, забирали час. Ученицею була доброю, хоч своєю рухливістю справляла багато клопоту вчителям і ґувернанткам. Змалечку жадібно читала. В цьому знаходила заохоту й підтримку з боку братів і батьків, що й самі захоплювались однаково казкою про Фатіму, як і пригодами капітана Геттерса або Тома Соера. В цьому культурному оточенні, в повному значенні цього слова, Олена Шовгенівна сама починає писати...

Перед революцією 1917 року інженер Шовгенів стає професором Київ-

ської політехніки, а Олена Шовгенівна — ученицею гімназії Дучинської в Києві.

Там застав її 1917 рік, зовсім неприготованою до життя і вростання в український світ...

Одного дня, коли в Києві була українська влада, стався такий випадок: до дверей помешкання хтось застукав, і коли мама відчинила, на порозі з'явилась постать висока, струнка, молода, але з дуже худим і вимученим обличчям. Всім стало ясно, що це один із тих, які повертаються з німецького полону. Він запитав — московською мовою: «Тут живуть українці?» Відповідь — так! Незнайомий безсило опустився на крісло й почав плакати, крізь сльози оповідаючи: «Три роки тому це було російське місто, а тепер українське. Я — князь Трубецкой. Місяць тому я ввійшов на територію Росії, але знаходжу — Україну; де ж Росія?!» Йому було пояснено, що «Росія» починається на північ від Курська.

Для малої Олени це була перша лекція про українську революцію. За нею прийшла і друга. На параду в в честь союзу Української армії з денікінцями мама не пустила. Але коли, незадовго після музики, почулись постріли, всі вибігли на улицю. Від Хрещатика мчав кіннотчик.

(Продовження в слідуючому числі).

— x — x — x —

ВАРТО ЗНАТИ

Осип Шкільник

ЦАР НЕ ЖИВЕ

Сто років назад, в неділю 1-го березня 1881 року згинув від бомби революціонерів «Народньої Волі» сатрап Російської імперії цар Олександер II. Він сів на трон після смерти батька Миколи I, 2. 3. 1855 року.

Його двадцятишестилітнє панування відзначилося поступовими реформами: знесення кріпацького права, шкільна реформа, військова реформа, земельна реформа, заведення міського самоврядування й інші. Однак він посилив утиск не-російських народів, демократів і народовців. Жорстоко розправився з польськими повстанцями в 1863 році і того ж року «благословив» Валуєвський циркуляр, яким заборонялося українську мову, а в 1876 р. «благословив» Емський Акт (договір із німцями проти українців).

«Народна воля» — це була таємна організація російської й української інтеліґенції, головно молоді. Вона постала на базі різних народовських гуртків і переходила різні фази свого розвитку. Найбільшого розвитку набрала щойно в 1870 роках. Першою ціллю цієї організації було «ходіння в народ» — нести культуру й просвіту і при тім викликати повстання проти царської системи. Однак російський мужик, разом із попом, був для них недоступним. До комуністів (большевиків) народовці відносилися ворожо — мовляв, їх ідея непридатна на російськім ґрунті.

Програмою народовців багато людей захоплювалися: їм імпонували передача землі селянам, фабрик і заводів робітникам, загальне виборче право, народне представництво, свобода слова, право пригноблених народів на самовизначення й інше. Але тому, що загальне народне повстання виявилося утопією, народники перейшли до терористичної діяльности, влаштовуючись на різні державні посади.

Головним тереном їх діяльности була Україна. Дня 5.2.1878 року Віра

Засулич зробила замах на ген. Трепова; у лютім 1878 року В. Осинський стріляв у заступника прокуратора Київського окружного суду Котляревського, а в травні цього року Г. Гопко застрілив ад'ютанта Київського жандармського управління барона Гейкінґа. Харківський губернатор Кропоткін згинув у лютім 1879 року з рук Г. Ґольденберґа й Л. Кобилянського. Перший замах на життя Олександра II в серпні 1878 року був зроблений миколаївським гуртком, С. Вітенберґом і І. Лобоpенком. Їх заарештовано разом із одеситами Д. Лизогубом, Й. Давиденком і С. Чубаровим. Їх засуджено на смертну кару.

Вирок Виконавчого Комітету «Народньої Волі» на царя Олександра II вдалося виконати щойно по кількох замахах. Навіть великий вибух динаміту в царській їдальні, який підклав С. Халтурін, хоч і поранено багато дворян і служби, не досяг своєї мети, цар вийшов цілим, бо спізнився на обід.

Однак останній замах був дуже докладно підготовлений. При вулиці Малій Садовій революціонери зорганізували крамницю з сиром. Зробивши підкоп під вулицю, поклали міну. Цією вулицею мав проїздити цар. Рівночасно чотири революціонери повинні були очікувати з бомбами на царя в різних місцях.

Два дні до замаху заарештовано А. Желябова, але керівництво взяла в свої руки С. Перовська. Три революціонери були студентами: Гриневецький, Рисаков і Ємельянов, а четвертий — робітник. Тимофій Михайлов.

Ранком 1-го березня 1881 року цар Олександер II їдучи оминув вулицю Малу Садову, а поїхав уздовж Єкатеринським каналом, де чекав з бомбою Т. Михайлов. Він не витримав і залишив позицію. Але рухлива і запобіглива Перовська скоро переорганізувала змовників, і коли цар вертався, М.Рисаков кинув бомбу в царську карету. Бомба вибухла, але цар вийшов цілим, а Рисакова охранка схопила. Коли цар хотів знову влізти в карету, І. Гриневецький кинув другу бомбу з-під пальта, і ця бомба своїм розривом вбила царя і самого Гриневецького.

Під час слідства психічно заломився М. Рисаков. Він видав усіх змовників. На судовім процесі над шістьма змовниками, що тривав від 27 до 30 березня 1881, А. Желябовим, С. Перовською, М. Кубальчичем, М. Рисаковим, Т. Михайловим і Гесею Гельфмановою, для вагітної Гесі Гельфман кару смерти замінено на досмертне ув'язнення, а решту п'ять виведено на Семйонівську площу й прилюдно повішено.

Перші три революціонери — це великі постаті в революційнім русі; Андрій Желябов, син селянина, народжений у Криму, студіював право в Одеськім університеті. Виключений за політичну діяльність. Діяв у Одесі, в Криму, на Поділлі й у Петербурзі. Софія Перовська народжена в Петербурзі. Родина — аристократи. Споріднена з останнім гетьманом України — Кирилом Розумовським. Микола Кибальчич народився на Чернігівщині, як син священика. Студіював техніку, а згодом медицину. Його псевдонім — А. Дорошенко. Виготовляв бомби.

При цім не можна поминути українського патріота Д. Лизогуба, який був палким шанувальником Т. Шевченка. Діяв у Одесі.

Смерть сатрапа, царя Олександра II, не скасувала Валуєвського указу, не скасувала «Емського Акту» й не принесла свободи ані народам, ані одиницям. А навпаки, терор посилився. Прийшов другий сатрап — Олександер III.

Сибір і тюрми дальше насичувалися молодими, інтелігентними, здібними людьми різних народностей, включно з російською.

«Народна Воля» перестала існувати, перестали існувати й народовці.

— X — X — X —

З ЖИТТЯ ОДВУ

Харитон Довгалюк

ПРО ЗОЛОТИЙ ЮВІЛЕЙ ОДВУ В РОЧЕСТЕРІ

/Х.Д./ 17-го травня цього року українці Рочестеру, Н. Й. відзначили 50-ліття 20-го Відділу Організації Державного Відродження України (ОДВУ) академічною програмою, концертом та бенкетом.

Святкування відбулося в парафіяльній залі Української Католицької Церкви Св. Йосафата; прибуло коло 300 гостей, між ними 44 делеґати від місцевих громадських організацій і товариств та з інших міст Америки й Канади.

Кульмінаційними точками Золотого Ювілею були: промова президента СКВУ п. Миколи Плав'юка, доповідь голови Центральної Управи ОДВУ доктора Богдана Шебунчака та сольоспів оперної співачки Марти Кокольської-Мусійчук.

Ювілейне свято відкрив голова 20-го Відділу ОДВУ Володимир Зелез; господарем свята був мґр фармацевт Андрій Стеців. Привітавши гостей, п. Стеців коротко розказав про діяльність 20-го Відділу ОДВУ, що був заснований у Рочестері в 1931 році Омеляном Сеником-Грибівським — найближчим співробітником Євгена Коновальця.

Тон ювілейної програми підтримали надіслані благословення від найвищих достойників українських церков обох віровизнань, Католицької та Православної: від Патріярха й Кардинала Блаженішого ЙОСИФА, від Митрополита УАПЦеркви Блаженішого МСТИСЛАВА, від Архиєпископа, Митрополита УКЦеркви в Америці Кир Степана, Владики Стемфордського Василя. Ці послання зачитав скорочено господар свята, а повний текст їх та інші тексти пастирських благословень та привітання громадсько-політичних організацій надруковані в Пропам'ятній книзі, що її видав Двадцятий Відділ ОДВУ з нагоди свого 50-ліття, і кожний гість ювілейного свята одержав цю книгу безкоштовно. Книжка має 98 сторінок. В ній подано багато документального матеріялу з діяльности Відділу на протязі першого півстоліття його існування; сторінки ілюстровані світлинами, тут же короткий історичний нарис і хроніка Відділу, голоси української та англомовної преси, стаття д-ра Петра Стерча «У 50-річчя ОДВУ»; коротше кажучи, книжка ця — цінний вклад в історію ОДВУ взагалі, а Двадцятого Відділу зокрема. Вона також є виявом вдячности всім патріотам ОДВУ в Рочестері тим, що померли, і тим що живуть, що несли й несуть прапор українського народу в боротьбі за Українську Державу. Щире спасибі громаді, що так щиро фінансувала видання.

Теплими оплесками привітали присутні в залі почесних гостей ювілейного свята: чотирьох священиків українських церков обох віровизнань, президента СКВУ Миколу Плав'юка, голову Центральної Управи ОДВУ доктора Богдана Шебунчака і його дружину, пані доктор Шебунчак, голову Українського Братського Союзу Івана Олексина з дружиною, Леоніда Філя — голову УНО в Канаді, голову рочестерського Відділу УККА, адвоката Василя Андрушина, голову 20-го Відділу ОДВУ Володимира Зелеза, Ярославу Зелез — голову місцевого Відділу Золотого Хреста — і Марту Кокольську-Мусійчук — оперну співачку з Нью-Йорку.

Президента СКВУ Миколу Плав'юка гості привітали оваційно вставанням

з місць. Це був щирий вияв почувань до людини. що очолює найвищий пост у громадсько-політичному житті українськ ої еміґрації в діяспорі.

Доповідь про 50-ліття ОДВУ в Америці та про Золотий Ювілей Двадцятого Відділу в Рочестері виголосив доктор Богдан Шебунчак. Він підкреслив, що ОДВУ створена з ціллю, щоб об'єднано, спільними силами допомагати матеріяльно й морально українському народові в боротьбі за державне відродження, і ці завдання 20-тий Відділ ОДВУ виконував з честю на протязі цілого півстоліття. ОДВУ — єдина українська організація в Америці, поза церквами й братськими союзами, яка, не зважаючи на всі труднощі і перешкоди, проіснувала 50 років у творчій праці для добра українського народу. Між Першою й Другою світовими війнами ОДВУ була найважливішим чинником у політично-організаційній діяльности українців в Америці, виявляючи практичну допомогу Україні в боротьбі за волю. Наприклад, Двадцятий Відділ ОДВУ в Рочестері зібрав у 1932 році ШІСТЬ ТИСЯЧ ДОЛЯРІВ та велику кількість речей домашнього вжитку й вислав у поміч поневоленій Батьківщині.

Доктор Шебунчак вручив грамоти відзначення основоположникам Двадцятого Відділу ОДВУ й тим членам організації, що мали визначні заслуги.

Грамоти одержали Константин Шевчук, Микола Перчик, Михайло Попович, Василь Попович, Андрій Задорецький, Іван Ґрозяк, Роберт Шерелис.

Мистецька програма почалася виступом піяністки Лесі Борисенко, яка виконала два твори, написані для піяніно: «Гумореску» Людкевича та «В гаю зеленім» Безкоровайного. Пані Галина Остап'юк по-мистецькому рецитувала поему Миколи Вереса «Україна». Гості слухали з затаєним віддихом і бурхливими оплесками дякували пані Остап'юк, що так зуміла передати поетичне слово. Марта Кокольська-Мусійчук, оперна співачка, виконала чотири пісні, тематично пов'язані з ювілейним святом. (Музичний супровід на піяні пана Кріса). Пані Кокольська-Мусійчук була прикрасою мистецької програми.

Імпрезова частина ювілею закінчилася промовою президента СКВУ Миколи Плав'юка. Він говорив про українські справи на форумі світових подій, включно з тими, що відбуваються в Об'єднаних Націях та на Мадридській Конференції. Також інформував присутніх про патріотичний визвольний рух в Україні, який (на письмі) уповноважив СКВУ, а не когось іншого, заступати в вільному світі інтереси українського народу. Окремо зупинився на сумному й ганебному факті розбиття української громади в Америці, що була досі об'єднана в Українському Конґресовому Комітеті. Розбиття довершила організація так званого Визвольного Фронту лише для того, щоб перебрати в свої руки кермо УККА й підпорядкувати всі українські організації в Америці однопартійній політиці Визвольного Фронту. Цей же «фронт» веде неперебірливі напади на верховний провід наших українських церков, на керівні органи українських союзів та СКВУ. Чому? З якою метою?

Промова президента Плав'юка справила велике враження на присутніх. Вона була на рівні тих промов, що їх виголошують визначні державні мужі. Йому дякували гості довготривалими оплесками.

Під час бенкету привіти виголосили: Леонід Філь, Іван Олексин, Ярослава Зелез та основоположник Двадцятого Відділу в Рочестері, перший секретар цієї організації Константин Шевчук, якому сповнилося ВІСІМДЕСЯТ ШІСТЬ років.

Пізніше господар свята представив присутніх на залі делеґатів від місцевих організацій та з-поза Рочестеру: з Амстердаму був Роман Лазурко, автор книжки «На шляхах Европи», (амстердамська делеґація склала княжий дарунок); канадську делеґацію очолювали такі панове: Леонід Філь та Василь Верига, автор книжки

про Українську Дивізію; делеґацію з Сиракюз очолював мґр. Михайло Середович, з Ютики — Омелян Томич, а з Боффало брати Чмоли, брати Пришляки (від хору «Бурлаки»), доктор Сайкевич, доктор Дорощак та інші. Розуміється, «закордонні» гості-делеґати користалися найбільшою пошаною; їхні імена збирали найщиріші оплески.

Були й письмові привітання, які не поміщені в Пропам'ятній книзі. Господар свята всіх текстів не читав, але головніші таки мусів: від почесного голови Центральної Управи ОДВУ д-ра Богдана Гнатюка; від редактора «Самостійної України» інж. Степана Куропася; від кореспондента Ярослава Стасика — щирий привіт і щедрий ювілейний подарунок; від доктора М. Чаповського та від 38-го Відділу ОДВУ в Гемпстеді, Н. Й. В кожнім привітанні — сердечні поздоровлення та найщиріші побажання.

Бенкет (і вся імпреза) закінчилася молитвою вдячности, яку проказав парох Української Церкви Св. Йосафата монс. о. Микола Бабак, та національним славнем «Ще не вмерла Україна.

Ювілей був успішний під кожним оглядом: моральним і матеріяльним. Прибуток з імпрези буде пересланий на потреби Центральної Управи ОДВУ.

— X — X — X —

ПОМЕР ІВАН ІВАНЧУК

Член ОДВУ, директор і член Контролю Української Видавничої Спілки в Чікаґо, Ілліной.

Відійшов від нас у вічність 29-го травня 1981 року, проживши 76 літ.

Народився у Канаді, жив також у Детройті та в Чікаґо.

Був активний у УНСоюзі і Лізі Молоді Північної Америки. Любив спорт, був інструктором у школі танків Василя Авраменка.

Вічна Йому Пам'ять!

С. Куропась

— X — X — X —

ДО ВЕЛЬМИШАНОВНИХ ПІСЛЯ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Журнал «Самостійна Україна» існує вже 33 роки! Великий це шмат часу. В часі коли незалежна преса була здана в першу чергу на своїх передплатників і читачів.

Членів організації ОДВУ з природніх причин убуває. Кошти друку, паперу, а головно поштові оплати ростуть. Тому апелюємо до наших читачів про поміч і фінансову підтримку та пожертви на прес-фонд.

Апелюємо до членів і читачів, — **старайтеся приєднати «Самостійній Україні» нових передплатників!**

Чи вислухаєте нас? Чи голос наш — це «голос вопіющого»? Чи може це голос підпасача про те що: «найкращу овечку вовк мені забрав». «Самостійна Україна» це ота «найкраща овечка», що ширить правду націоналістичного руху і нотує політичні справи так, як вони є, без кадила і славословія!

Відозвіться словом і д лом!

Редакція і Адміністрація.

Річна передплата 12.00 долярів

Printed and bound by:

UKRAINIAN - AMERICAN
PUBLISHING and PRINTING CO.
2315 W. Chicago Ave. Chicago Ill: 60622 USA